

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MAGISTARSKI RAD

AUSTRIJSKA VANJSKA POLITIKA I MEĐUNARODNO PRIZNANJE REPUBLIKE
HRVATSKE

ALAN MARIČIĆ

Zagreb, 2011.

MAGISTARSKI RAD

AUSTRIJSKA VANJSKA POLITIKA I MEĐUNARODNO PRIZNANJE REPUBLIKE
HRVATSKE

ALAN MARIČIĆ

MENTOR: DOC. DR. SC. IVICA ŠUTE

ZAGREB, 2011.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
1.1. O literaturi i izvorima.....	6
2. Austrijska vanjska politika i priznanje Hrvatske.....	8
2.1. Austrijska vanjska politika krajem osamdesetih godina 20. stoljeća.....	9
2.2. Promjene u Europi i nova orijentacija austrijske vanjske politike..	11
2.2.1. Stvaranje i usmjerenja hrvatske diplomacije.....	13
2.3. Internacionalizacija krize – početni impulsi.....	15
2.4. Buđenje EZ.....	23
2.5. Austrija u Vijeću sigurnosti.....	26
2.6. Međunarodno priznanje.....	28
2.7. Što nakon priznanja? Ciljevi i namjere poslije 15. siječnja.....	35
3. Slika Hrvatske u austrijskom tisku.....	37
3.1. Prvi slobodni izbori.....	39
3.2. Dubrovnik i Vukovar – medijski simboli rata.....	41
3.3. Rasplet sukoba i međunarodno priznanje.....	43
4. Recepcija austrijske politike u hrvatskom tisku.....	50

5. Austrijska humanitarna politika.....	55
5.1. Prihvat izbjeglica.....	56
5.2. Humanitarna pomoć.....	58
6. Zaključak.....	63
7. Bibliografija.....	66
8. Zusammenfassung.....	72

1. Uvod

Raspad Jugoslavije - uključujući i ratove koji su ga prouzročili - zatekao je međunarodnu zajednicu, koja je smatrala da se unutarnji sukobi mogu riješiti bez miješanja vanjskih sila. Ona nije shvaćala složenost odnosa u toj multinacionalnoj državi. Austrija je u tom pogledu bila iznimka. Od samih početaka demokratskih promjena Austrija je pomno pratila razvoj političkih događaja u susjedstvu, pa tako i u Jugoslaviji. Intenzivna diplomatska aktivnost značajka je austrijske diplomacije još od sedamdesetih godina 20. stoljeća, a promjene u regiji, koje su imale izravan utjecaj na Austriju, postale su prioritetna žarišta njezine aktivnosti.

Cilj ovog rada je analizirati djelovanje austrijske vanjske politike u odnosu na Hrvatsku u razdoblju od prvih slobodnih izbora 1990. do međunarodnog priznanja 1992. godine. Ova tema me privukla iz dva razloga. Prvi razlog je osobne naravi. U Austriji sam živio od dvanaeste do osamnaeste godine života, primijetivši za to vrijeme veliku zainteresiranost javnosti, medija i političara za događanja u Hrvatskoj i regiji. U Hrvatskoj, međutim, nisam primijetio istu razinu zanimanja za Austriju, čak ni u tisku. To me dovodi do drugog razloga, odnosno činjenice da u hrvatskoj historiografiji nema sličnih radova, iako je problematika hrvatsko-austrijskih odnosa iz ranijih povijesnih razdoblja detaljno obrađena. Razlog tomu je, među ostalim, dugogodišnja državopravna povezanost koja je prekinuta nakon Prvog svjetskog rata te se nipošto ne može poreći

važnost hrvatsko-austrijskih odnosa u suvremenoj a pogotovo najnovijoj povijesti ove dvije zemlje.¹

Rad je podijeljen na četiri cjeline koje se mogu sagledati i kao odgovori na četiri pitanja koja rad postavlja. Prva cjelina se bavi austrijskom diplomacijom glede višeslojnog raspada Jugoslavije kroz djelovanje u međunarodnim organizacijama te bilateralnim odnosima s Hrvatskom, postavljajući pritom pitanje mjere u kojoj je Austrija pridonosila internacionalizaciji sukoba u Jugoslaviji te međunarodnom priznanju Hrvatske.

Druga cjelina se odnosi na humanitarnu politiku Austrije, s težištem na humanitarnoj akciji *Nachbar in Not*², u kojoj se analizira najveća dotadašnja humanitarna akciju u povijesti zemlje. Ova cjelina iskače iz vremenskog okvira istraživanja jer je austrijska humanitarna politika bila najintenzivnija nakon priznanja, ali je smatram sastavnim dijelom ukupne austrijske politike spram Hrvatske i ratu.

Treća cjelina posvećena je analizi slike Hrvatske u austrijskom tisku kroz napise o raspadu Jugoslavije, Domovinskom ratu te konačnom međunarodnom priznanju Hrvatske.

Četvrta cjelina usmjerena je prema recepciji austrijske politike u hrvatskom tisku, te razmatra razloge pomanjkanja reciprociteta u napisima.

¹ O vezama Austrije i Hrvatske vidi: Mira Kolar-Dimitrijević, „Privredne veze između Austrije i sjeverne Hrvatske od 1918. do 1925.“, 57–88. u *Historijski zbornik*, (Zagreb: Društvo za hrvatsku povjesnicu), god. 45 (1992); Bogdan Krizman, *Hrvatska u prvom svjetskom ratu : hrvatsko-srpski politički odnosi*, (Zagreb: Globus, 1989)

² Susjed u nevolji (prev. A. Maričić)

1.1. O literaturi i izvorima

Prvotna tema mog magistarskog rada bili su hrvatsko-austrijski odnosi između 1990. i 1992. godine. Kako je vrijeme prolazilo, shvatio sam da su izvori za ovu temu vrlo oskudni. To se prije svega može reći za hrvatsku stranu ove teme, što me je nagnalo da promijenim težište istraživanja na isključivo austrijsku stranu.

Do danas je objavljeno relativno mnogo radova o Domovinskom ratu, od historiografskih djela do zbirki dokumenata.³ Postoji nekoliko opširnih stranih djela o ratovima i diplomaciji na području bivše Jugoslavije tijekom devedesetih godina.⁴ Objavljen je i značajan broj memoarskih zapisa najviših dužnosnika i državnika, hrvatskih i inozemnih, koji su oblikovali hrvatsku povijest nakon izbora 1990. godine.⁵ Ova građa mi je pomogla da kontekstualiziram rad, ali nije pomogla pri samoj temi istraživanja. O hrvatskoj vanjskoj politici iz tog razdoblja, međutim, postoji vrlo mali broj publikacija, a objavljenih izvora gotovo da i nema. Postoje pregledi internacionalizacije jugoslavenske krize, no o temi ovoga rada se u tim djelima pisalo na marginama, iako je ona daleko od margina najnovije hrvatske povijesti. U hrvatskom je

³ Vidi: Nikica Barić, *Srpska pobuna u Hrvatskoj: 1990.-1995.*, (Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2005); Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, (Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 1999); Dušan Bilandžić i dr., *Hrvatska između rata i samostalnosti*, (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: OKC, 1991); Ozren Žunec, *Goli život: socijetalne dimenzije pobune Srba u Hrvatskoj. Sv. 1 i 2*, (Zagreb: Demetra, 2007); Mate Rupić (ur.), *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti. Knj. 1, Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojnih postrojbi na Republiku Hrvatsku*, (Zagreb : Hrvatski memorijalno-dokumenatcijski centar Domovinskog rata, 2007); Mate Rupić i Janja Sekula (ur.) *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995.: dokumenti. Knj. 8, Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993)*, (Zagreb : Hrvatski memorijalno-dokumenatcijski centar Domovinskog rata, 2010)

⁴ Vidi: David N. Gibbs, *First Do No Harm: Humanitarian Intervention and the Destruction of Yugoslavia*, (Nashville, Vanderbilt University Press, 2009); Sabrina Petra Ramet, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia From the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, (Boulder: Westview Press, 2002);

⁵ Vidi: Josip Boljkovac, *Istina mora izaći van: sjećanja i zapisi prvog ministra unutarnjih poslova neovisne Hrvatske*, (Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2009); Mate Granić, *Vanjski poslovi: iza kulisa politike*, (Zagreb: Algoritam, 2005); Franjo Gregurić, *Vlada demokratskog jedinstva Hrvatske: 1991. - 1992.*, (Zagreb: Naklada Zadro, 1998)

tisku između 1990. i 1992. godine također bilo relativno malo napisa o austrijskoj politici spram Hrvatske.

S austrijske strane stvari stoje nešto bolje. Franz Vranitzky objavio je političku autobiografiju u kojoj je jedno poglavlje posvećeno raspadu Jugoslavije. Alois Mock je napisao cijelu knjigu o toj temi, a ona je u njegovoj biografiji također zaokupila jedno poglavlje. Dvotomni pregled austrijske vanjske politike od 1945. godine do danas, *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik: Von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts* Michaela Gehlera, detaljno opisuje djelovanje austrijske diplomacije kao i austrijske humanitarne politike spram Hrvatske. Austrijsko Ministarstvo vanjskih poslova objavilo je 1993. godine izvanredno izdanje dokumenata o jugoslavenskoj krizi koje mi je bilo od velike pomoći pri istraživanju. Vrlo bitan resurs u istraživanju bio je i arhiv stenografskih zapisa zasjedanja austrijskog parlamenta, dostupnih u potpunosti na internetskim stranicama te institucije. Za potrebe analiziranja austrijskog i hrvatskog tiska istraživao sam u Austrijskoj nacionalnoj knjižnici u Beču i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Sekundarnu literaturu sam pronašao u knjižnici Filozofskog fakulteta, Knjižnicama grada Zagreba, Austrijskom kulturnom forumu u Zagrebu te internetskim bazama podataka dostupnim studentima Filozofskog fakulteta. Za poglavlje o austrijskoj humanitarnoj politici pomogli su mi prilozi Hrvatske televizije, zbog čega se posebno zahvaljujem Leonu Rizmaulu, jednom od urednika emisije „TV kalendar“, koji mi je omogućio pristup arhivu HTV-a.

Iako je tematika ovog rada pretežito političko-povijesne naravi, nadam se da će stvoriti temelj daljnjih istraživanja suvremenih hrvatsko-austrijskih odnosa i na drugim razinama, kako mojih tako i drugih povjesničara.

2. Austrijska vanjska politika i priznanje Hrvatske

Austrija i Hrvatska povezane su mnogoslojnim vezama još od srednjeg vijeka i odabira Habsburgovaca za vladare Hrvatske i Slavonije 1527. godine. Bliska povezanost nastala je iz obostrane nužde radi obrane od Osmanlija, a razvila se u stoljetnu državnu pravnu vezu. Raspadom Dunavske monarhije i nastankom nove južnoslavenske države nestale su i stare veze te nastale nove, da bi se nakon Drugog svjetskog rata razvili distancirani, ponekad i antagonistički odnosi. Od 1970. godine počelo je razdoblje zbližavanja između Socijalističke republike Hrvatske i pokrajinskih vlada Štajerske i Gradišća, što je bilo izrazito bitno za njegovanje veza s gradišćanskim Hrvatima. Suradnja je bila ograničena odlukom savezne vlade na kulturnu i ekonomsku. Niski intenzitet odnosa pojačan je padom komunizma a Austrija se ponovno našla u ulozi hrvatskog pomagača.

Temeljne promjene koje su potresle istočnu Europu, a posredno i ostatak kontinenta, 1989. godine, bile su od velikog utjecaja na Austriju. Neutralnost na koju je bila obavezana Državnim ugovorom iz 1955. godine i koja je bila izravni proizvod svjetske blokovske podjele nije prestala biti uvjetom suverenosti ali je krahom komunizma izgubila svoj značaj. „Vječna neutralnost“, kako je nazvana u Državnom ugovoru, postala je podložnija slobodnijem interpretiranju i prilagođavanju pojedinim situacijama i problemima no ikad ranije.⁶ Osim raspada stare ideološke konstelacije Europe, na novi duh austrijske vanjske politike veliki utjecaj imao je i Alois Mock, koji

⁶ Vidi: Erich Zoelner, Therese Schuessel, *Povijest Austrije*, (Zagreb: Barbat, 1997)

je 1987. godine došao na čelo Ministarstva vanjskih poslova kao vršitelj dužnosti.⁷ Val demokratizacije koji je 1990. godine zahvatio i Jugoslaviju, te događaji koji su uslijedili predstavljali su za Austriju najveći diplomatski izazov nakon samostalnosti.

2.1. Austrijska vanjska politika krajem osamdesetih godina 20. stoljeća

Austrija se sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća nalazila u svojevrsnoj krizi. Zemlju su potresali ekonomski i politički skandali, najveći od kojih je svakako bilo otkrivanje nacističke prošlosti predsjedničkog kandidata Kurta Waldheima.⁸ Socijaldemokrati (SPÖ) su 1983. godine, nakon trinaest godina pod vodstvom Brune Kreiskog, izgubili apsolutnu većinu u parlamentu te je došlo do smjene na čelu stranke, koju je preuzeo Fred Sinowatz.⁹ Godine 1986. na izborima su zamalo izgubili i relativnu većinu te su bili primorani sklopiti „veliku koaliciju“ s Narodnom strankom (ÖVP), a mladi bankar i bivši ministar financija Franz Vranitzky je postao novi kancelar.¹⁰

⁷ Godine 1989. postaje Ministar vanjskih poslova. Prije toga je obnašao dužnost vicekancelara (od 1987. do 1989. godine) te Ministra obrazovanja (od 1970. do 1987. godine). (Izvor: *Österreich-Lexikon*, 2. izd., 2. svz.)

⁸ Kurt Waldheim, austrijski državnik koji je od 1972. do 1981. godine bio glavni tajnik Ujedinjenih naroda, kandidirao se 1986. na mjesto predsjednika Republike Austrije. Tijekom kampanje u javnost je dospio podatak da je Waldheim lagao o svojoj političkoj prošlosti u Trećem Reichu te ulozi za vrijeme Drugog svjetskog rata kao časnik Wehrmachta. Njegov izbor za predsjednika izazvao je diplomatske posljedice, između ostalih i zabrana ulaska u SAD za Waldheima. (Izvor: *Österreich-Lexikon*, 2. izd., 2. svz.)

⁹ Fred Sinowatz, od 1981. vicekancelar. Od 1983. do 1986. godine kancelar, a od 1983. do 1988. godine predsjednik SPÖ-a. Po struci povjesničar, te jedan od odgovornih za osnivanje Kulturno-povijesnog simpozija Mogersdorf. (Izvor: Ivica Šute, „Osnutak simpozija „Mogersdorf“, u *Hrvatska i simpozij Mogersdorf*, Neven Budak i Ivica Šute. (Zagreb: FF Press, 2005)

¹⁰ Franz Vranitzky je od 1976. do 1981. bio zamjenik direktora upravnog odbora banke Creditanstalt-Bankverein, od 1981. do 1984. direktor upravnog odbora Österreichisches Länderbank, a od 1984. do 1986. godine ministar financija. Godine 1988. izabran na mjesto predsjednika SPÖ-a. (Izvor: *Österreich-Lexikon*, 2. izd., 2. svz.)

Predsjednik narodnjaka Alois Mock dobio je mjesto ministra vanjskih poslova te je svojim pristupom promijenio smjer austrijske vanjske politike.

Pod Kreiskovim vodstvom, u sedamdesetim i ranim osamdesetim godinama, Austrija je vodila izrazito aktivnu neutralnu politiku. Koristila je svoju neutralnost za medijaciju i mirovne misije u raznim svjetskim i regionalnim kriznim žarištima, poput onog između Izraela, PLO-a i arapskih zemalja. Međutim, dolaskom Mocka njezin doseg je smanjen na regionalnu, odnosno srednjoeuropsku razinu. Mock je na početku mandata inzistirao na realističnom pristupu vanjskopolitičkim ciljevima i potrebama Austrije. U središtu austrijskih je potreba svakako bila regionalna stabilnost, čiji su se temelji počeli urušavati nakon uvođenja perestrojke (i posljedica koje je ona uzrokovala), no perestrojka je u isto vrijeme dopuštala odstupanja od hladnoratovske politike za zemlje s obje strane blokovske granice. Glavni koncept nove politike bio je „realistična politika neutralnosti temeljena na stvarnim austrijskim interesima i prirodnoj suzdržanosti“.¹¹ Mock je također bio jedan od glasnijih zagovornika pristupanja Europskoj zajednici, osnovavši 1987. godine radnu skupinu čiji je zadatak bio pripremanje kandidature za pristup. Brojni političari smatrali su da je smanjivanje kruga vanjskopolitičkog djelovanja po mnogočemu bilo prirodno za Austriju. Poboljšanje veza sa svojim istočnim i jugoistočnim susjedima se nakon skidanja geopolitičkih okova pokazalo kao logičan potez. Razvoj buduće suradnje se prvenstveno oslanjao na zajedničku povijest, unatoč ideološkim razlikama koje su još uvijek postojale. Erhard Busek, jedan od čelnika Narodne stranke, bio je sredinom osamdesetih godina jedan od zagovornika srednjoeuropske suradnje i povezivanja, upravo po liniji zajedničke povijesti i katoličke

¹¹ Helmut Kramer, „Austrian Foreign Policy from the State Treaty to European Union Membership (1955-95)“ u *Austria 1945-95: Fifty Years of the Second Republic*, ur. Kurt Richard Luther i Peter Pulzer (Aldershot: Ashgate, 1998.), str. 170.-171.

vjere, koja je krajem osamdesetih polako počela gubiti nepoželjni status u komunističkim zemljama.¹²

2.2. Promjene u Europi i nova orijentacija austrijske vanjske politike

Godine 1989. Austrija se našla usred burnih događaja izazvanih padom komunizma u Istočnoj Europi te spremno preuzela aktivnu ulogu. Kada je „željezna zavjesa“ pala, Alois Mock se susreo s mađarskim kolegom Gyulom Hornom na austrijsko-mađarskoj granici kako bi prerezao bodljikavu žicu, te simbolički uklonio zid koji je razdvajao Europu, a isto je nešto kasnije učinio i s čehoslovačkim ministrom vanjskih poslova Jirijem Dienstbierom. Osim simboličkog značenja, otvaranje granica dozvolilo je i prisniju političku i ekonomsku suradnju s istočnim susjedima u narednim godinama. Posebno bliske postale su veze s Mađarskom što se uklapalo u viziju preporoda ideje o *Mitteleuropi*. U srpnju iste godine Austrija je također započela proces pregovora za pristupanje Europskoj zajednici. Dvojaka želja za nastavljanjem vlastite (nominalno) neutralne vanjske politike i koordinacijom s budućom zajednicom bila je potencijalni problem koji se za vrijeme jugoslavenske krize donekle i manifestirao povremenim dvoznačnim signalima iz Beča, odnosno iz Mockovog i Vranitzkovog tabora. Ipak treba naglasiti da je austrijska diplomacija bila preslaba da bi uopće pokušala utjecati na odluke EZ ili im se usprotiviti, kao što je to, na primjer, učinila Njemačka s ranim priznanjem Slovenije i Hrvatske u prosincu 1991. godine.

¹² Lonnie R. Johnson, *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*, 2. izdanje (New York: Oxford University Press, 2002), str. 267.

Novootkrivena naklonost Austrije prema susjedima je u jugoslavenskom slučaju bila pojačana brigom o unutarnjim problemima između saveznih republika i pokrajina. Radilo se prije svega o situaciji na Kosovu te neravnomjernoj razvijenosti sjevernih i južnih republika. Osim toga, u Austriji se nalazila zajednica od oko 50 tisuća gradišćanskih Hrvata te oko 25 tisuća Slovenaca u Koruškoj i Štajerskoj, čiji su se predstavnici konstantno i uporno zalagali za prisniju suradnju stare i nove domovine. Alois Mock je u prvih nekoliko godina svojeg mandata pokušao, putem međunarodnih organizacija poput EFTA-e¹³, potaknuti jugoslavenski ekonomski razvoj koji bi djelovao poput katalizatora za „mjere liberalizacije a u daljnjem slijedu i prokrčiti put prema demokratskim reformama“.¹⁴ Valja napomenuti da očuvanje Jugoslavije pod svaku cijenu nije bila Mockova motivacija za toliku angažiranost. Ideju o neobranjivosti jedinstva Jugoslavije gajio je godinama prije njenog raspada.¹⁵ Franz Vranitzky mu je predbacio da je raspad Jugoslavije bio „njegova želja, njegov cilj“ te da je bio pod prevelikim utjecajem vlastitih ideoloških uvjerenja.¹⁶ Mock je uistinu bio antikomunističkog uvjerenja i djelovao je po vlastitim demokršćanskim načelima. Tako je u jednom intervjuu u ljeto 1991. godine procijenio da najveću krivicu za krizno stanje u Jugoslaviji svakako snose zastarjele i rigidne „političke i gospodarske strukture na saveznoj razini“ koje se nisu „prilagodile novim okolnostima“.¹⁷ Bilo je jasno da misli na komunizam i centralističku vladavinu Beograda. U istom intervjuu je izjavio da se „stabilnost Evrope ne može jamčiti na račun demokracije i slobode naroda Jugoslavije“, jasno dajući do

¹³ Europsko udruženje za slobodnu trgovinu. Osnovano 1960. godine kao ekonomska protuteža Europskoj ekonomskoj zajednici od grupe zemalja nečlanica. Članstvo se mijenjalo kroz godine, a za vrijeme jugoslavenske krize članice su bile Austrija, Švicarska, Finska, Norveška i Švedska

¹⁴ Martin Eichinger i Helmut Wohnout, *Alois Mock: Ein Politiker schreibt Geschichte*, (Beč: Styria, 2008), str. 207.

¹⁵ Isto. str. 206.

¹⁶ Franz Vranitzky, *Politische Erinnerungen*, (Beč: Zsolnay, 2004), str. 355.

¹⁷ „Ne možemo stajati po strani“, *Danas*, 30 srpnja 1991.

znanja da očuvanje Jugoslavije za njega nije imperativ.¹⁸ Austrijski je kancelar po pitanjima očuvanja Jugoslavije i miješanja u budućnost susjedne zemlje bio puno suzdržaniji, iako je i sam bio uvjeren da Jugoslavija nije mogla preživjeti Titovu smrt.¹⁹ Ipak, smatrao je da je Mock prekršio sve postulate koje si je sam odredio dolaskom na čelo Ministarstva. Pokazalo se da je sukob na relaciji socijaldemokrati-narodnjaci oko politike prema Jugoslaviji i njenom raspadu – koji se nastavio i nakon priznanja Hrvatske i Slovenije – bio najveći kamen spoticanja za vrijeme trajanja druge Velike koalicije.²⁰ Kroz sukob dvaju paradigmi, tijekom raspada Jugoslavije i u razdoblju neposredno nakon njega, konstanta je bila ideja o učinku ranog priznanja. Dok su se u Austriji političari sukobljavali oko prirode vanjske politike i diplomacije, u Hrvatskoj su se one tek trebale stvoriti.

2.2.1. Stvaranje i usmjerenja hrvatske diplomacije

Suvremena hrvatska diplomacija svoje korijene vuče iz Republičkog komiteta za odnose s inozemstvom SR Hrvatske. To je bilo tijelo s ograničenim područjem djelovanja ali je predstavljalo jedini oblik izravne suradnje s inozemstvom za hrvatske političare. Poslije prvih slobodnih izbora iz njega je izraslo Ministarstvo vanjskih poslova Republike Hrvatske. Zbog ograničenih sposobnosti i mogućnosti, uvjetovanih kako političkim okolnostima tako i količinom ljudskog kapitala, mlada hrvatska diplomacija nije se mogla

¹⁸ Isto.

¹⁹ Vranitzky, str. 355.

²⁰ Prva Velika koalicija trajala je od 1945. do 1966. godine, druga od 1986. do 2000. a treća traje od 2007. godine do danas

u vremenima borbe za nezavisnost razgranati prirodnim tijekom. Bilo je potrebno odrediti najvažnije ciljeve djelovanja i na njih se usredotočiti. U drugoj polovici 1990. i početkom 1991. godine imenovano je nekoliko hrvatskih predstavnika u inozemstvu ali nijedan nije imenovan za Austriju.²¹ U proljeće te iste godine otvaraju se i službeni uredi u više europskih i svjetskih gradova, no opet je Austrija zaobiđena.²² Zašto je to bio slučaj, nije poznato, ali začuđuje jer su uredi otvarani, između ostalih gradova, u Tokiju, Johannesburgu i Oslu. Naravno, bilo je bitno uspostaviti prisne odnose sa svim velikim silama, a činjenica da se većina sila još uvijek nadala opstanku Jugoslavije i sa sumnjom gledala na želje slovenskog i hrvatskog vodstva bila je još veći poticaj hrvatskoj diplomaciji da prikaže tim zemljama da je samostalnost najbolja opcija i da se mora pozitivno valorizirati. To je bilo posebno važno učiniti s Njemačkom. Njezina je vanjska politika zagovarala pravo naroda na samoodređenje, što je bila posljedica njenog nedavnog ujedinjenja koje joj je dalo novi polet i samopouzdanje u vanjskopolitičkom djelovanju. Vatikan je bila druga država koju je valjalo pridobiti jer je imao vrlo snažan diplomatski i moralni utjecaj u svijetu.

Iako su postojali kontakti s austrijskim vlastima na gotovo svim razinama, uključujući predsjedničkoj, Vranitzky je bio pažljiv kako se ti susreti ne bi interpretirali kao podrška hrvatskoj samostalnosti. S hrvatske se strane pak smatralo da se Austrija već nalazi u hrvatskom taboru pa je za Hrvatsku bilo mudrije oskudne diplomatske resurse usmjeriti prema Londonu, Parizu ili Bonnu te potražiti potporu u tim središtima moći. U svakome slučaju, Austrija je bila svjesna da se jugoslavenska kriza ne može riješiti

²¹ Sergej Ivan Morsan, „Počeci diplomacije Republike Hrvatske“, preuzeto 24. veljače 2010. sa [http://www.hdk-](http://www.hdk-cdc.hr/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=10&Itemid=32&lang=hr)

[cdc.hr/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=10&Itemid=32&lang=hr](http://www.hdk-cdc.hr/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=10&Itemid=32&lang=hr)
²² Isto.

isključivo internim dogovorom, stoga je njena diplomacija činila sve da jugoslavenska kriza postane međunarodno pitanje.

2.3. Internacionalizacija krize – početni impulsi

Iako je među austrijskim vodstvom prevladavalo mišljenje da je raspad Jugoslavije pitanje vremena, službeni stav Republike Austrije početkom 1990. godine bio je da „tekuće političke i privredne reforme, a posebno dalekosežni proces demokratizacije, osiguravaju očuvanje Jugoslavije unutar postojećih granica“.²³ U skladu s ovom izjavom, Austrija je i dalje prvenstveno težila komunikaciji i suradnji s Beogradom umjesto s pojedinačnim republikama, s kojima je nastavila surađivati ali - kao i ranijih godina - na pokrajinskoj/republičkoj razini te kroz neslužbene sastanke viših dužnosnika. Nakon višemjesečnih pregovora, u travnju iste godine osnovan je Razvojni fond za Jugoslaviju unutar EFTA-e, u kojem je najveći udjel u pozajmici imala upravo Austrija sa 17.79 % od ukupno 100,000,000 dolara.²⁴

Poštivanje jugoslavenskog suvereniteta nije značilo da je Austrija planirala postati pasivni promatrač u unutarnjim zbivanjima susjedne države, jer je veći dio 1990. godine njen vanjskopolitički fokus bio usmjeren prema zbivanjima na Kosovu, gdje je Beč najviše zabrinjavalo masovno kršenje ljudskih prava.²⁵ Osim toga, Alois Mock je na

²³ Presseerklärung des Bundesministers für auswärtige Angelegenheiten zur Lage in Jugoslawien, Beč, 2. veljače 1990. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, (Beč 1992), str. 121.

²⁴ Beschluß des EFTA-Rates Nr. 2 über den EFTA-Entwicklungsfonds, Ženeva 2. travnja 1990., u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*

²⁵ Austrija je zbog situacije na Kosovu pokrenula i prvi stupanj mehanizma Ljudske dimenzije KESS-a 15. kolovoza 1990. godine

svojim inozemnim putovanjima upozoravao na moguće pogoršanje međurepubličkih odnosa u Jugoslaviji, što se na Zapadu ignoriralo ili ocjenjivalo kao pokušaj Austrije da pripremi teren za slovensko, a kasnije i hrvatsko priznanje.²⁶ Britanska premijerka Margaret Thatcher je za vrijeme susreta s Vranitzkim u svibnju 1990. godine, nakon što ju je austrijski kancelar upozorio na krhku situaciju u Jugoslaviji, odnos između Austrije i južnog susjeda usporedila s odnosom Velike Britanije i Ulstera, uz napomenu da će se i Austrija naviknuti na takvo stanje.²⁷ Tadašnji ministar vanjskih poslova Ujedinjenog kraljevstva Douglas Hurd je pak Erharda Buseka optužio da Austrija želi Sloveniju za svoju desetu pokrajinu.²⁸ Da kriza u susjednoj državi nije bila proizvod navodne austrijske političke igre ili privremena nestabilnost, svjedoči izjava jugoslavenskog ministra vanjskih poslova Budimira Lončara u razgovoru s Mockom u listopadu 1990. godine. Jugoslavenski šef diplomacije je tada izjavio da je „situacija u Jugoslaviji beznadna. Želim van iz ovog kaosa“.²⁹ Je li to uistinu bio Lončarev osobni stav ili je bila riječ o trenutnom ispoljavanju frustracije, nije poznato, ali o takvom stajalištu nije bilo naznaka ni u kasnijim potezima i izjavama. Štoviše, on je uz premijera Antu Markovića bio jedan od najupornijih zagovornika očuvanja Jugoslavije i dugo je odbijao pomoć međunarodne zajednice. Pa ipak, njegova izjava dala je naslutiti da je stanje u Jugoslaviji mnogo složenije od pretpostavki zapadnih krugova. Ono je zahtijevalo mnogo više pažnje od puke financijske pomoći, pozajmica i privrednih reformi. Problem koji je tada zaokupljao Veliku Britaniju i Francusku bio je njemačko ujedinjenje i njegove posljedice, što je, naravno, bila i najvažnija tema u Njemačkoj. Stoga su zemlje EZ bile zahvalne

²⁶ Susan L. Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*, (Washington: The Brookings Institution, 1995), str. 148.

²⁷ Vranitzky, str. 349.

²⁸ Erhard Busek, *Austrija i Jugoistočna Europa*, (Zagreb: Hrvatsko-austrijsko društvo, 2003), str. 27

²⁹ Eichtinger i Wohnout, str. 208.

Saveznoj vladi u Beogradu koja ih je vehementno uvjeravala u vlastitu sposobnost za samostalno rješavanje krize. Isto mišljenje djelio je i Washington, kojega je više zabrinjavao razvoj događaja u Sovjetskom Savezu i nisu htjeli još jedno krizno područje koje bi narušilo europski *status quo* i koje bi otvorilo još jednu diplomatsku frontu.³⁰ Osim toga, nakon pada komunizma moguće je da su mnogi političari mislili, dosta naивно, da je mogućnost sukoba u Europi prošlost te da predstoji razdoblje dugog mira na kontinentu.

Za Mocka je zasigurno problematičnije od ignoriranja stranih kolega bilo kontinuirano odbijanje koalicijskog partnera da prihvati promjene u Jugoslaviji kao činjenično stanje. Još početkom 1991. godine, nešto više od mjesec dana nakon proglašenja SAO Krajine, Franz Vranitzky je izjavio da je „zadovoljan opuštanjem odnosa unutar Jugoslavije“ te da će Beograd i dalje biti „službeni sugovornik za jugoslavenske probleme“.³¹ Zanimljivo je da je Vranitzky ovu izjavu dao za vrijeme posjete hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana Beču 29. siječnja 1991. godine, gdje su se dva državnika i sastala. Iz hrvatskog rakursa, Tuđmanov je posjet Austriji ipak bio uspješan. Osim s Vranitzkim, susreo se s Mockom, grupom austrijskih gospodarstvenika – s kojima je razgovarao o mogućim austrijskim investicijama u izgradnji autocesta – te predstavnicima gradišćanskih Hrvata i drugih hrvatskih predstavnika iz Austrije. Sudjelovao je i na političkoj tribini „Schwarzenberg Forum“. U razdoblju nakon izbora i pred izbijanje rata Tuđman nije imao mnogo prilika susretati se s visokim stranim dužnosnicima. Obično bi se susretao s predstavnicima hrvatske dijaspeore ili

³⁰ Paul Williams, „Politički odgovor međunarodne zajednice na krizu u bivšoj Jugoslaviji“, u *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*, ur. Branka Magaš i Ivo Žanić (Zagreb: Jesenski i Turk, 1999.), str. 292.

³¹ Bericht über den Besuch des Präsidenten Kroatiens beim Bundeskanzler, Beč, 29. siječanj 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 172

gospodarstvenicima.³² Iako neslužbeni, bečki susreti puno su značili hrvatskoj vanjskoj politici koja nije imala ni približno toliko manevarskog prostora kao jugoslavenska.

S iznimkom socijaldemokrata, Mock je na domaćoj političkoj sceni nailazio na potporu opozicijskih stranaka inače dijametralno suprotnih političkih uvjerenja, krajnje desne Slobodarske stranke (FPÖ) te stranke Zelenih (*Die Grünen*), no kod svih stranaka je vladala zabrinutost za stanje u Jugoslaviji. U raspravi u austrijskom parlamentu 30. siječnja 1991. godine za vrijeme ispitivanja ministra vanjskih poslova, pitanja o situaciji u susjednoj državi doticala su se, između ostalog, austrijske sigurnosti u slučaju izbijanja rata, naporima austrijske diplomacije kako do njega ne bi došlo te stupnja suradnje s hrvatskim i slovenskim vlastima.³³ Iako su austrijski zastupnici bili dobro informirani o stanju u Hrvatskoj, nije bilo žestokih napada na vladu koji su se mogli čuti kasnije te godine. Činilo se da su sve stranke čekale daljnji tijek događaja.

Nedugo nakon izjave Vranitzkog, na Plitvicama je krajem ožujka ubijen hrvatski policajac Josip Jović, prva žrtva srpske agresije. Ovaj incident je za Aloisa Mocka bio prvi jasni signal da je raspad Jugoslavije ne samo neizbježan, nego i uistinu pred vratima.³⁴ Događaji koji su uslijedili (prije svega pogibija dvanaestorice hrvatskih policajaca u Borovu naselju) potakli su Mocka da se još više angažira na rješavanju sukoba, a njegovo djelovanje može se podijeliti na dvije faze. Prva se odnosila na internacionalizaciju sukoba u Sloveniji i Hrvatskoj, te je već bila u pokretu. U drugoj fazi, Mock se usredotočio na pravo na samoodređenje jugoslavenskih republika, odnosno

³² Mario Nobile, *Hrvatski feniks; diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990. – 1997.*, (Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2000), str. 147.

³³ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 30. siječnja 1991. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00013/imfname_141884.pdf (preuzeto 8. ožujka 2011.)

³⁴ Eichinger i Wohnout, str. 210.

na međunarodno priznanje njihove neovisnosti u slučaju da one izaberu taj put. U parlamentu je Mock već sredinom ožujka morao odgovarati na pitanja o spremnosti Austrije da prizna slovensku i hrvatsku suverenost. Iako su pregovori o budućem ustroju, pa i opstanku Jugoslavije (koji su se vodili među predsjednicima republika) bili u tijeku, Mock je znao da službeni Beograd ne bi olako dozvolio istupanje pojedinih republika iz Federacije. Zbog toga je Mock izjavio da će Austrija reagirati primjereno u slučaju da Hrvatska i Slovenija zatraže uspostavu diplomatskih odnosa, no nije htio pojasniti o kakvim se mjerama radi kako ne bi pogoršao odnose s Beogradom.³⁵

Iako je 4. svibnja austrijsko Ministarstvo vanjskih poslova izdalo priopćenje u kojemu se apeliralo na sukobljene strane da sve nesuglasice riješe na miran način, već kasnije istoga dana Mock je izrazio skepsu prema takvom raspletu. U intervjuu središnjoj informativnoj emisiji austrijske televizije „Zeit im Bild“ izjavio je kako je vrijeme apeliranja prošlo te da bi EZ trebala razmisliti o slanju mirovnih postrojbi u Jugoslaviju kako bi se izbjegao građanski rat, ali jedino ako sami narodi Jugoslavije tako odluče.³⁶ Prijedlog je, naravno, u tom trenutku bio neizvediv. EZ se još uvijek nalazila u tzv. predmaastrichtskoj fazi u kojoj je kohezija država članica bila vrlo niske razine, tako da nije moglo biti govora o zajedničkim mirovnim postrojbama. Štoviše, činilo se da je EZ gotovo isključivo bila zaokupljena upravo pregovorima o stvaranju Europske unije te se stoga Mockova izjava može protumačiti kao podsjetnik da je mogućnost rata u Hrvatskoj

³⁵ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 14. ožujka 1991. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00019/imfname_141932.pdf (preuzeto 8. ožujka 2011.)

³⁶ Bericht über ein Interview in der Sendung „Zeit im Bild“ des ORF über die Situation in Jugoslawien, Beč, 4. svibanj 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 125.

i drugim jugoslavenskim republikama nadasve stvarna prijetnja europskoj stabilnosti koju EZ ne bi smjela ignorirati ili olako shvaćati.

Dva dana kasnije Mock je pokrenuo svoju inicijativu za okupljanje „Vijeća mudraca“. Ovo vijeće, sastavljeno od nekolicine iskusnih europskih državnika bez trenutne službene dužnosti, stvorilo bi snažnu platformu za pregovore, usmjerenu jedino na rješavanje jugoslavenske krize. Mockovi prijedlozi naišli su na načelnu suglasnost zemalja Europske zajednice, Ujedinjenih naroda i svih upletenih strana u Jugoslaviji osim Srbije i Savezne vlade, koja je smatrala da se radilo o miješanju Austrije u unutarnje poslove Jugoslavije, koliko god ono dobronamjerno bilo.³⁷ Prijedlozi su isprva ostali neostvareni zbog odbijanja Savezne vlade i opće pasivnosti i nezainteresiranosti međunarodne zajednice. Štoviše, Austriju je tijekom cijele krize pratio imidž razbijača Jugoslavije i potpirivača sukoba. Slobodno se može reći da je *ressentiment* u pogledu na austrijsku politiku bio velik, iako uvelike neosnovan. Slikoviti primjer je svakako susret bivšeg austrijskog veleposlanika u Jugoslaviji Hansa Winklera koji se slučajno susreo s tadašnjim američkim veleposlanikom u Beogradu Warrenom Zimmermannom. Kada mu je Winkler prišao i pružio ruku, Zimmermann je to odbio uz tvrdnju da su „austrijske ruke uprljane krvlju“ misleći pritom na angažiranje austrijske diplomacije za što ranije priznanje.³⁸ Na sastanku Heksagonale 18. svibnja u Bologni austrijska je politika ponovno naišla na suprotna mišljenja ostalih država.³⁹ Planirana zajednička izjava ministara trebala je sadržavati rečenicu o očuvanju jedinstva Jugoslavije čemu se Mock

³⁷ Eichtinger i Wohnout, str. 210.

³⁸ Michael Gehler, *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik Von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts*, (Innsbruck: Studienverlag, 2005.), str. 708.

³⁹ Srednjoeuropska inicijativa naziv je radne zajednice regionalne suradnje srednjoeuropskih država nastale u svibnju 1990. godine. Izvorne zemlje članice su bile Italija, Austrija, Mađarska i Jugoslavija. 1990. i 1991. su u zajednicu primljene Čehoslovačka i Poljska te je zajednica nazvana Heksagonala.

usprotivio te umjesto toga zatražio očitovanje ministara o stanju na Kosovu. No sam na kraju nije mogao utjecati na sadržaj izjave.⁴⁰ Zbog zagovaranja prava na samoodređenje jugoslavenskih naroda u Bologni, Budimir Lončar ga je optužio da radi na rušenju Jugoslavije.⁴¹

Iako je iz njenog gledišta bilo presudno uključivanje EZ-a i UN-a u rješavanje krize, Austrija je i dalje nastavljala djelovati kroz ostale organizacije u kojima je bila članica, a ponajviše kroz KESS.⁴² U proljeće 1991. godine, na nizu sastanaka, ustrajno je upozoravala na posljedice nestabilnosti na Balkanu kao i važnost uključivanja međunarodne zajednice u rješavanje krize. Neovisno o austrijskim naporima, u Njemačkoj je u to vrijeme „raslo razumijevanje za želju naroda Jugoslavije da slobodno oblikuju svoju državnu egzistenciju“.⁴³ Očekivalo se da će njemački diplomati tu novu spoznaju energično zastupati na sastanku KESS-a koji se trebao održati upravo u Berlinu.

Službena izjava vijeća KESS-a nakon berlinskog sastanka 20. lipnja nije, međutim, odražavala austrijske stavove, pa ni one njemačke javnosti, a bila je simptomatična za letargičnu europsku politiku. Glavne točke izjave bile su već ranije poznati stavovi o očuvanju jugoslavenskog državnog integriteta, dobrodošlim ekonomskim i političkim promjenama te mirnom rješavanju svih unutarnjih pitanja uz, ako tako odluče sve strane, međunarodnu pomoć.⁴⁴

Činilo se da se situacija u Hrvatskoj i Sloveniji odvijala prebrzo za europske političare jer su obje republike samo pet dana nakon KESS-ove izjave proglasile

⁴⁰ Eichtinger i Wohnout, str. 212.

⁴¹ Isto., str. 211.

⁴² Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji, organizacija stvorena kao mehanizam za dogovaranje i pregovore između Istoka i Zapada na trima razinama: sigurnosno-političkoj; ekonomskoj, ekološkoj, kulturnoj; zaštiti ljudskih prava. Zadaće KESS-a u prošlosti bile su ublažiti međublokovsku konfrontaciju i njezine posljedice

⁴³ Hans-Dietrich Genscher, *Sjećanja*, (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1999.), str. 516.

⁴⁴ First Meeting of the CSCE Council of Ministers, <http://www.osce.org/mc/40234>

nezavisnost, a već dan nakon proglašenja u Sloveniji su izbili prvi sukobi. Borbe JNA i TO Slovenije u neposrednoj blizini slovensko-austrijske granice izazvale su uzbunu u Austriji. Oružani sukobi i „balvan-revolucija“ u Hrvatskoj nekoliko mjeseci ranije potakli su Saveznu vladu da pošalje dodatnih 4000 vojnika na svoju južnu granicu, a sada su te snage stavljene u stanje pripravnosti.⁴⁵ Te mjere nisu imale za cilj izazvati sukob s JNA, tako da se na nekoliko povreda austrijskog zračnog prostora zrakoplova JRZ nije reagiralo. Umjesto vojne reakcije, Austrija je uputila protestnu notu jugoslavenskom ambasadoru te 27. lipnja pokrenula *Mehanizam za savjetovanje i suradnju u odnosu na neuobičajene vojne aktivnosti*⁴⁶ pri KESS-u (riječ je bila o II. poglavlju, članku 17 Bečkog dokumenta o mjerama izgradnje povjerenja i suradnje).⁴⁷ Pošto jugoslavenska strana nije u potpunosti odgovorila na austrijski zahtjev u skladu sa zadanim pravilima Konferencije (odgovor je bio neodređen i površan), Austrija je odlučila pokrenuti i drugi stupanj mehanizma, odnosno sazivanje hitnog sastanka svih zemalja članica. Dana 30. lipnja Alois Mock je primio tadašnjeg kratkotrajnog hrvatskog ministra vanjskih poslova Davorina Rudolfa te mu opisao austrijske napore za pridonošenje potpune pažnje međunarodne zajednice događanjima u Jugoslaviji. To se polako i počelo ostvarivati jer je hitni sastanak rezultirao preporukom za sastanak visokih predstavnika pri KESS-u u Pragu 3. srpnja, koji je neovisno o austrijskoj inicijativi sazvao njemački ministar vanjskih poslova Hans-Dietrich Genscher. Pokrenuvši takozvani Berlinski mehanizam Konferencije, on je počeo preuizimati inicijativu upravljanja krizom. Iako su utjecajnije države, poput Njemačke, napokon počele preuzimati vodstvo, Austrija je bila zaslužna za

⁴⁵ Gehler, str. 694.

⁴⁶ Ovaj mehanizam se odnosi na savjetovanje u kojem zemlje članice imaju mogućnost izražavanja zabrinutosti i kooperacije u slučaju neobičnih vojnih aktivnosti u drugim zemljama članicama

⁴⁷ Dokument 121 u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 219.

cijeli niz sastanaka i savjetovanja pri KESS-u u vezi internacionalizacije jugoslavenske krize, što je za austrijsku diplomaciju bio znak da je na pravom putu prema rješavanju sukoba. Austrijska je vojska u međuvremenu podigla razinu stanja pripravnosti nakon što su uhićena tri dezertera jugoslavenske armije u blizini Fakskog jezera, udaljenog otprilike četiri kilometra od granice. Evakuacije pograničnih područja nije bilo, ali su vlasti savjetovale građanima da ne izlaze iz kuća ili da oputuju u sigurnije predjele.

2.4. Buđenje EZ

Osim KESS-a, internacionalizacija jugoslavenske krize je s izbijanjem rata u Sloveniji, uz Mockovo inzistiranje, napokon postala prihvatljiva opcija i za EZ, koja je odlučila zauzeti čvršće stajalište i pojačati angažiranost. Zajednica je modificirala Mockov prijedlog „vijeća mudraca“ te formirala takozvanu „Trojku“, pregovaračku skupinu sastavljenu od vanjskih ministara Italije, Luksemburga i Nizozemske: Gianniem de Michelisom, Jacquesom Poosom i Hansom van den Broekom. Spomenuta je „Trojka“ uspjela nagovoriti sukobljene strane na tri točke primirja: Hrvatsku i Sloveniju da objave kratkoročni, tromjesečni moratorij na proglašenje nezavisnosti; nagovoriti JNA da se povuče u vojarne te omogućiti legalan izbor Stjepana Mesića na mjesto predsjednika predsjedništva SFRJ. Jedan od zaključaka praškog sastanka KESS-a bila je ponuda o slanju promatračke misije u ratna područja te je prihvaćena od potpisnika Deklaracije. Postignuvši sve u svojoj moći kroz KESS, Mock je za vrijeme pregovora nazvao Mesića kako bi se raspitao o stanju pregovora i načinu na koji bi mogao pomoći Hrvatskoj. Mesić

mu je odgovorio da bi „priznanje slovenske i hrvatske suverenosti i samostalnosti bio značajan čin“, što je Mock u potpunosti podržao.⁴⁸ Dok je Mock kontaktirao s hrvatskim predstavnikom, Vranitzky je u privatnom pismu apelirao na jugoslavenskog sekretara za narodnu obranu Veljka Kadijevića da interne probleme ne rješava vojnom silom.⁴⁹ Dva najvažnija austrijska predstavnika su i dalje djelovala na zasebnim kolosijecima ali s istim ciljem.

Postignuti dogovor „Trojke“ i sukobljenih strana potvrđen je 7. srpnja Brijunskom deklaracijom i pozdravljen u EZ kao veliki uspjeh europske diplomacije. Sljedećeg dana, na zasjedanju austrijskog parlamenta, Franz Vranitzky se usprotivio ranom priznanju Slovenije jer nije prihvatio ideju (popularnu kod zagovornika priznanja) da bi ono imalo povoljni psihološki učinak na Slovence a Europu nagnalo da popratiti potez Austrije.⁵⁰ Govoreći nakon kancelara, Mock je izjavio kako bi bilo poželjno prepoznati demokratski izraženu želju naroda Slovenije i Hrvatske te da se sukobi „između naroda Jugoslavije više ne mogu okarakterizirati kao unutarnji poslovi“, što se moglo protumačiti kao poziv na priznanje.⁵¹ Jörg Haider, čelnik FPÖ, porijeklom iz Koruške koja je graničila sa Slovenijom, posebno je naglašavao potrebu što ranijeg priznanja kako bi se izbjegle vojne operacije u Jugoslaviji.⁵² Haider je bio populist, poznat po čestim bombastičnim i kontroverznim izjavama, no ovdje se vjerojatno radilo o iskrenom strahu da se borbe u

⁴⁸ Stipe Mesić, *Kako smo srušili Jugoslaviju : politički memoari posljednjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ*, (Zagreb : Globus international, 1992.), str. 78. - 79.

⁴⁹ Stipe Mesić, *The demise of Yugoslavia: a political memoir*, (Central European University Press: Budimpešta, 2004.), str. 119.

⁵⁰ Erklärung des Bundeskanzlers vor dem Nationalrat zur Jugoslawien-Krise, Beč, 8. srpnja 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 55.

⁵¹ Eichtinger i Wohnout, str. 218.

⁵² Gehler, str. 705.

Sloveniji ne prošire na Korušku.⁵³ S obzirom da je i austrijska vojska ozbiljno shvatila događanja pokraj granice, Haiderov strah nije bio neosnovan. Zeleni su pak optužili vladu da snosi jednaku količinu odgovornosti za događanja kao i EZ i SAD.⁵⁴

Krajem srpnja u Dubrovniku je održan sastanak na vrhu Heksagonale, na kojem su sudjelovali svi premijeri i ministri vanjskih poslova. Sastanak je prošao u mučnoj atmosferi. Antagonizmi između republičkog i saveznog vodstva počeli su već na protokolarnoj razini kada se nisu mogli dogovoriti tko će biti službeni domaćin.⁵⁵ Na svečanoj večeri održanoj pred sastanak, jugoslavenski predsjednik vlade Ante Marković poželio je dobrodošlicu svim gostima u ime Jugoslavije. U svojem govoru izrazio je želju da održi Jugoslaviju na okupu. Predsjednik Tuđman je na to, suprotno protokolu, uzeo riječ te objasnio sudioniocima da su oni gosti Hrvatske, a ne Jugoslavije.⁵⁶ Za Markovića je pak rekao da je premijer države koja više ne postoji.⁵⁷ Vranitzky je smatrao da su u tom trenutku svima prisutnima, misleći pritom na strane predstavnike, dvije stvari postale jasne. Prvo, da Savezna vlada (i savezna struktura vlasti općenito) više nije imala težinu na jugoslavenskoj političkoj sceni i drugo, da se do tada razdor između zapadnih republika i Srbije nije shvaćao dovoljno ozbiljno.⁵⁸ Heksagonala nije imala autoritet kojim bi ostvarila mirno rješenje krize te je njezina aktivnost u odnosu na Jugoslaviju zamrla nakon dubrovačkog sastanka.

Dok se sukob unutar „velike koalicije“ razvlačio a opozicija žestoko kritizirala vladu te nakon fijaska Heksagonale, austrijska diplomacija je otvorila nova vrata u

⁵³ Nekoliko tjedana ranije izjavio je da je u Trećem Reichu postojala „uredna politika zapošljavanja“ (*ordentliche Beschäftigungspolitik*) zbog čega je smjenjen s pozicije koruškog poglavara. Vocolka, str. 350.

⁵⁴ Gehler, str. 705.

⁵⁵ Davorin Rudolf, *Rat koji nismo htjeli*, (Zagreb: Nakladni zavod Globus 1999.), str. 96.

⁵⁶ Vranitzky, str. 353.

⁵⁷ Eichinger i Wohnout, str. 219.

⁵⁸ Vranitzky, str. 353.

procesu internacionalizacije krize. Nakon KESS-a i EZ-a, došlo je vrijeme i da se u UN-u počne raspravljati o ratu u Hrvatskoj.

2.5. Austrija u Vijeću sigurnosti

U UN-u je austrijska upornost u početku također teško nailazila na odobravanje. Mock je pokušao iskoristiti članstvo Austrije u Vijeću sigurnosti kako bi jugoslavenska kriza dospjela na dnevni red tog tijela.⁵⁹ Početkom kolovoza, naložio je austrijskoj Stalnoj misiji pri UN-u da ispita tu mogućnost. Austrijski predstavnik u Vijeću sigurnosti Gerhard Jandl ovako je opisao tijek te akcije:

„Prvi razgovori nisu bili vrlo ohrabrujući: nije postojao gotovo nitko tko je sazivanje Vijeća sigurnosti radi Jugoslavije držao dobrom idejom; pojedine članice UN-a su se čak žestoko usprotivile našem razmišljanju te optužili Austriju da s takvim potezom želi još pogoršati krizu.“⁶⁰

Jandl je izvorište nevoljkosti oko uplitanja u krizu locirao u krugu članica Pokreta nesvrstanih, redom zemalja Trećeg svijeta, koje su imale dva čvrsta razloga za očuvanje Jugoslavije. Prvi razlog je bila uloga Jugoslavije u Pokretu. Ona je, uostalom, bila jedna od njezinih osnivačica te jedina europska članica, što je bilo od iznimne važnosti ostalim članicama. Drugi, mnogo važniji razlog, svakako je bio strah od presedana koji bi

⁵⁹ Austrija je od 1. siječnja 1991. do 31. prosinca 1992. godine bila nestalna članica Vijeća sigurnosti

⁶⁰ Gehler, str. 705.

priznanje izazvalo. Mnoge od tih zemalja su se i same nalazile u sličnoj situaciji pa su strahovale od moguće lavine odcijepljenja i prekrajanja granica koju bi hrvatsko i slovensko priznanje pokrenulo.⁶¹ U austrijskom su parlamentu mišljenja i dalje bila podijeljena. Novi vicenkancelar Busek izjavio je da „propast komunizma u SSSR-u mijenja situaciju u Jugoslaviji i da više nema razloga da se ne prizna nezavisnost Slovenije i Hrvatske“,⁶² ali je za vrijeme rasprave Vanjskopolitičkog odbora 26. kolovoza ovo tijelo došlo do zaključka da bi eventualno priznanje Hrvatske i Slovenije moralo doći od grupe zemalja a nikako samo od Austrije. Ta formulacija je postala službena linija kancelara, a načelno i ministra vanjskih poslova. Vranitzky je zamjerao Mocku jer je ponekad davao izjave koje su bile u suprotnosti sa službenim stavom vlade, a tobože ih je davao kao predsjednik stranke a ne kao ministar, no „nitko nije razlikovao vođu Narodne stranke i austrijskog ministra vanjskih poslova“.⁶³ Neovisno o stranačkim i osobnim uvjerenjima, Mock je nakon sastanka izjavio da austrijski *alleingang* ne bi imao isti učinak kao zajednički nastup grupe zemalja.⁶⁴ U tom se smislu opet okrenuo UN-u.

Mjesec i pol dana nakon prvog sondiranja mnijenja, Mock je ponovno pokušao pridobiti pažnju Vijeća sigurnosti, no tada se rat u Hrvatskoj već rasplamsao, što je znatno olakšalo pridobivanje ostalih članica Vijeća. U pismu predsjedavajućem Vijeća sigurnosti i naknadnom objašnjenju, austrijski veleposlanik pri UN-u je od organizacije zatražio da prestane s načelnim izjašnjavanjem za mirno rješavanje sukoba te da počne nešto i poduzimati.⁶⁵ Pisma su očigledno bila dovoljno uvjerljiva jer je već sljedećeg dana

⁶¹ Isto.

⁶² „Calendrier de la crise Yougoslave“, str 15, u Woodward, str. 178.

⁶³ Vranitzky, str. 355.

⁶⁴ Bericht über die Sitzung des Rates für auswärtige Angelegenheiten, Beč, 26. 8. 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 87.

⁶⁵ Erklärung des österreichisches Vertreters im Sicherheitsrat, New York, 20. rujna 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 312.

sazvan neformalni sastanak Vijeća, koje je imalo prethoditi službenom sastanku te zajedničkoj izjavi.

Dana 25. rujna došlo je vrijeme za tu izjavu te su Austrija, Mađarska i Kanada zatražile službeni sastanak Vijeća, dok su ostale članice opet odbile taj zahtjev jer se prema njihovom shvaćanju i dalje radilo o „internim problemima“.⁶⁶ I Jugoslavija se protivila sastanku, no u zadnji čas je dobivena suglasnost jugoslavenske Savezne vlade za razmatranje pred Vijećem.⁶⁷ Rezultat vijećanja je bila Rezolucija 713, koja sama po sebi nije išla na ruku hrvatskoj strani (glavna odredba Rezolucije bila je embargo na uvoz oružja) ali je značila početak aktivne uloge Ujedinjenih naroda u Hrvatskoj.⁶⁸ Hrvatska je, osjećajući da međunarodno raspoloženje ide u prilog priznanju, početkom rujna sastavila i objavila popis s potpisima jugoslavenskih ambasadora hrvatske nacionalnosti koji su izrazili „spremnost da istupe iz diplomatske službe SFRJ za potrebe Republike Hrvatske. Na popisu je bio i Ivan Brnelić, tadašnji jugoslavenski ambasador u Beču.“⁶⁹

2.6. Međunarodno priznanje

Polučivši veliki uspjeh u New Yorku, Alois Mock je iskoristio postignuti zalet i ušao u drugu fazu svojeg plana za usredotočenje međunarodne pozornosti na rat u

⁶⁶ „Diego Cordovez, Minister for External Relations of Ecuador, said his country did not accept modifications of borders brought about through the use of force. A peaceful solution should be sought which would not undermine the principle of the unity and territorial integrity of States.“ UN Chronicle, prosinac 1991.

⁶⁷ Woodward, str. 180.

⁶⁸ Rezolucija 713 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, na: <http://www.un.org/Docs/scres/1991/scres91.htm>

⁶⁹ Ivan Brnelić, „Kako smo stvarali Hrvatsku diplomaciju“ u *Sjećanja i prilozi za povijest diplomacije Republike Hrvatske*, (Zagreb: Mate, 2008.)

Hrvatskoj i njegovom brzom završetku. Na jednom govoru u Austriji kritizirao je EZ zbog nefleksibilnosti svoje vanjske politike, koja je splotom okolnosti uspjela zaustaviti borbe u Sloveniji, ali je u Hrvatskoj naišla na mnogo kompleksniju situaciju izazvanu, između ostalog, i srpskim paravojnim postrojbama koje su djelovale pod kontrolom i logistikom Srbije i Slobodana Miloševića. Mock je tada predložio formiranje mirovnih postrojbi po uzoru na UN.⁷⁰ Ponavljanje ideje o mirovnim postrojbama nekoliko mjeseci nakon prvog spominjanja, može biti je pokazatelj Mockove frustracije neučinkovitošću i sporim djelovanjem EZ, (koja je samo dva dana ranije prekinula sve oblike suradnje s jugoslavenskim vlastima) ali i sukobljenim stranama u Hrvatskoj koje su konstantno kršile dogovorena primirja.

Tijekom listopada Mock se sastao s ministrima vanjskih poslova Srbije i Nizozemske i glavnom tajnicom Vijeća Europe, a austrijska je misija pri KESS-u nastavila biti iznimno aktivna. Krajem mjeseca Austrija je, potresena slikama iz Dubrovnika, zaoštrila retoriku. Pošto sav trud međunarodne zajednice da se do rješenja sukoba dođe mirnim putem i pregovaranjem ne nailazi na odgovarajući odaziv s druge strane, „biti će potreban čvršći i odlučniji nastup Europe kako bi se očuvale vrijednosti koje mi u današnjoj Europi smatramo osiguranima te istovremeno poštediti ljude u Jugoslaviji daljnje patnje.“⁷¹ Dan ranije, 25. listopada, u Klagenfurt je sletio zrakoplov JRZ MiG-21 kojim je upravljao pilot hrvatske nacionalnosti Rudolf Perešin. Senzacionalni događaj bio je popraćen raznim (neslužbenim) prijetnjama iz Beograda nakon što je Austrija odbila predati zrakoplov jugoslavenskim vlastima, pozivajući se na

⁷⁰ Vortrag „Österreich und die Neugestaltung Europas bis zum Jahre 2000“ beim Symposium „Europa 2000“, Krems 10. listopad 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 150.

⁷¹ Erklärung im Sonderministerrat zum Nationalfeiertag, Beč 26. listopada 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 115.

Rezoluciju 713 i austrijsku neutralnost. Ovaj incident je još više narušio odnose Beča i Beograda a možebitno je bio i povod prethodno spomenutoj oštroj izjavi. Istog dana Mock je u intervjuu *Kurieru* izjavio da Austrija neće prihvatiti novog ambasadora SFRJ ako Beograd odluči zamijeniti Brnelića nekim podobnim kadrom, čega se Brnelić pribojavao.⁷²

Europska zajednica je krajem listopada također posegnula za oštrijim mjerama te je 8. studenog donešena odluka o uvođenju ekonomskih sankcija prema Jugoslaviji i predloženo pooštavanje embarga na uvoz oružja. Austrija je popratila ovu odluku EZ-a i sama ukinula sve važeće bilateralne ekonomske ugovore s Jugoslavijom te izrazila suglasnost za ukidanje ekonomskih ugovora između Jugoslavije i EFTA-e.⁷³ Smjer djelovanja međunarodne zajednice sada se neupitno kretao prema priznanju Hrvatske i Slovenije. Austrijska politika je u tom smislu i dalje ostala nepromijenjena, lobiralo se za skoro priznanje ali se čekala i odluka EZ, koja još uvijek nije došla do konsenzusa oko točnog datuma. Hrvatska diplomacija je tih dana intenzivnije počela raditi na pripremanju terena za uspostavu diplomatskih odnosa s Austrijom. Sredinom studenog ambasador Brnelić je proglašen službenim opunomoćenikom Republike Hrvatske u Austriji, a krajem studenog su Vranitzky i Mock primili hrvatskog ministra vanjskih poslova Zvonimira Šeparovića, koji je primljen istog dana kad i predsjednik predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović. Šeparović i Izetbegović imali su oprečna stajališta i želje. Dok je Izetbegović i dalje smatrao da Jugoslavija može opstati u nekom novom obliku, Šeparović je zbog „apsolutno kritične situacije“ u Hrvatskoj tražio „pomoć,

⁷² Brnelić, str. 17.

⁷³ Mündlicher Vortrag des Bundesministers für auswärtige Angelegenheiten an den Ministerrat betreffend Beteiligung Österreichs an EG-Sanktionen gegen Jugoslawien, Beč 19. studenog 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 89.-91.

razumijevanje i međunarodno priznanje“. ⁷⁴ Austrijski čelnici mu nisu mogli obećati ništa novo, samo su ponovili da će se priznanje dogoditi do Božića te da austrijski *alleingang* ne bi imao smisla.

Pritisak na domaćoj političkoj sceni za rano priznanje u međuvremenu nije jenjavao. Dana 29. studenog poglavari austrijskih pokrajina su na zajedničkom skupu objavili zaključak u kojem se od Savezne vlade pod hitno traži priznanje Slovenije i Hrvatske. Svoj zahtjev su obrazložili željom da se prekinu patnje stanovništva tih država, ali i strahom od vala izbjeglica koji bi mogao zahvatiti Austriju u slučaju hrvatskog poraza. Navedena je procjena od oko 500.000 izbjeglica. ⁷⁵ Kancelar Vranitzky je ovu inicijativu u svojim memoarima cinično opisao kao djelo „tijela najveće međunarodne težine“. ⁷⁶ Apel uistinu nije imao nikakvog učinka, ali je dobro oslikavao javno mišljenje u Austriji, koje je od početka rata bilo naklonjeno Hrvatskoj. Ipak, pritisak koalicijskog partnera, opozicijskih stranaka, tiska i šire javnosti nije poljuljao austrijskog kancelara, koji je i dalje čekao signal EZ.

Istoga dana kada i zahtjev zemaljskih poglavara, objavljeno je mišljenje Badinterove komisije ⁷⁷ o Jugoslaviji kao zemlji u procesu raspadanja što je zapečatilo njezinu sudbinu i dopustilo EZ da odluči o datumu priznanja. Prateći planove o datumima EZ za priznanje novih država, austrijski je parlament 5. prosinca naložio vladi da što prije

⁷⁴ Bericht über den Besuch des Außenministers Kroatiens und des Präsidenten Bosniens in Wien, Beč 24. studenog 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 196.

⁷⁵ Beschluß der österreichischen Landeshauptmänner-Konferenz im Zusammenhang mit der völkerrechtlichen Anerkennung von Slowenien und Kroatien, Eisenstadt 29. studenog 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 354.

⁷⁶ Vranitzky, str. 358.

⁷⁷ Nazvana po Robertu Badinteru, francuskom pravniku, sveučilišnom profesoru i političaru. Od 1981. do 1986. ministar pravosuđa. Od 1986. do 1991. predsjednik Ustavnog suda. EZ ga je 1991. postavila na čelo *Arbitražne komisije u okviru Mirovne konferencije o Jugoslaviji*. Zadaća ove komisije je bila da pomogne pregovorima s legalnim savjetima, oblikovanima u takozvana „mišljenja“.

odluči o priznanju, što je ona i učinila 10. istog mjeseca, potvrdivši sve točke parlamentarnog naloga.⁷⁸ Alois Mock je bio svjestan da se kampanja za priznanje ne smije oslanjati samo na političke argumente te je stoga tražio i druge aspekte rata koji bi uvjerali međunarodnu zajednicu da je priznanje Hrvatske nužnost. Nakon što se početkom prosinca tadašnji hrvatski ministar vanjskih poslova Zvonimir Šeparović vratio iz službenog posjeta Njemačkoj, kamo je pratio predsjednika Tuđmana, dobio je telefonski poziv austrijskog kolege. On ga je zamolio da objavi snimke ubijenih lipicanaca iz lipičke ergele.⁷⁹ Cilj je bio pokazati europskoj i svjetskoj javnosti da srpska vojska ne poštuje nikakav život, a ne samo ljudski. Ova molba najbolje prikazuje spektar Mockovog promišljanja i angažiranosti oko Hrvatske, te predstavlja primjeren kontrast *realpolitik* koju je zamislio na početku svojeg mandata. Mock je istoga dana uputio apel beogradskim vlastima da pomognu pri potrazi za vukovarskim novinarom Sinišom Glavaševićem kojega su srpski vojnici odveli u nepoznatom smjeru nakon pada grada.

Iako se sredinom prosinca činilo da je unutarnjopolitički razdor napokon prevladan - što se moglo zaključiti i po zajedničkom nastupu Mocka i Vranitzkog za vrijeme Šeparovićeve i Izetbegovićeve posjeta - razmirice između koalicijskih partnera označili su i zadnju fazu procesa priznanja. Novi kamen spoticanja predstavljala je interpretacija službene izjave Vijeća ministara EZ o spremnosti na priznanje. Sporna formulacija glasila je:

⁷⁸ Eichtinger i Wohnout, str. 222.

⁷⁹ Zvonimir Šeparović, intervju s autorom, 28. lipnja 2010.

„Zajednica i zemlje članice suglasne su priznati nezavisnost svih jugoslavenskih republika koje ispune sljedeće uvjete...”⁸⁰

Alois Mock je ovaj dio interpretirao u smislu prava svake pojedinačne članice da prizna republike, odnosno da ta odluka više ne mora doći od EZ, koja se samo obavezala potvrditi priznanja 15. siječnja, što bi odriješilo Austriju obveze da čeka odluku Zajednice. Njegovo shvaćanje izjave „nije bilo međunarodno-pravno nesporno, ali je povećalo pritisak na koalicijskog partnera”.⁸¹ Teško je procijeniti u kolikoj je mjeri Vranitzky osjećao Mockov pritisak, ali je u svakom slučaju ostao pri svojoj odluci da se pričeka zajedničko priznanje EZ, sve do 15. siječnja. U međuvremenu je Vranitzky opozvao austrijskog veleposlanika u Beogradu Waltera Siegla kao reakciju na smjenjivanje Budimira Lončara s mjesta jugoslavenskog sekretara vanjskih poslova, čime se, prema austrijskom shvaćanju, prekinula i zadnja nit legitimnosti koju je krnje savezno Predsjedništvo držalo u rukama.

Njemačko priznanje Hrvatske i Slovenije 23. prosinca nije imalo nikakvog utjecaja na odluku Vranitzkog, koji je već ranije u studenom izjavio da ga takav potez Nijemaca neće poljuljati.⁸² Ono je poslužilo jedino kao još jedan povod javnoj raspravi o pravom trenutku za priznanje. Natezanje između narodnjaka i socijaldemokrata imalo je svoj zadnji čin 14. siječnja na sjednici vlade, s istim ishodom kao i ranije rasprave. Sjednica je prekinuta nakon cijelog dana vijećanja te odgođena za sljedeći dan jer kancelar Vranitzky nije pristao na izdavanje proglašenja o priznanju prije dogovorenog

⁸⁰ „Declaration on the Recognition of New States in Eastern Europe and the Soviet Union“

⁸¹ Eichinger i Wohnout, str. 222.

⁸² Bericht über eine Erklärung zur möglichen Anerkennung Sloweniens und Kroatiens durch Deutschland, Beč 14. studenoga 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 152.

datuma. Sljedećega dana, 15. siječnja, na nastavljenoj sjednici donešena je Odluka o priznanju Republike Hrvatske a Alois Mock je pokrenuo unutarnjopolitičke mehanizme za priznanje. Kancelar Vranitzky je poslije sjednice, odgovarajući na kritike zbog ignoriranja zahtjeva za rano priznanje, izjavio da su „europske države pokazale da posjeduju umijeće rješavanja problema. Zbog toga bi bilo besmisleno da se Austrija izolirala u krivom trenutku“. ⁸³ Ipak, razdoblje konstantnog sukobljavanja unutar koalicije oko pristupa jugoslavenskoj krizi i pitanja nezavisnosti bivših republika je završilo. Za narodnjake kasno a za socijaldemokrate po planu. Stav u Narodnoj stranci je bio da se ranijim priznanjem sve uključene moglo poštediti žučnih i neugodnih rasprava.

Sljedeći korak je bio posjeta prijestolnicama novih država. Pred put u Ljubljanu i Zagreb, Alois Mock je izjavio da međunarodno priznanje nipošto ne može značiti da su svi problemi u regiji riješeni. Kao kritične točke naveo je Bosnu i Hercegovinu i Kosovo ali je za Hrvatsku ključnim predmetom u budućem demokratskom razvoju držao prava manjina. Osim toga, obećao je da će Austrija i dalje činiti sve što je u njenoj moći da Hrvatska pronađe svoje mjesto u međunarodnoj zajednici. ⁸⁴

U Zagrebu je 18. siječnja austrijski ministar dočekan s oduševljenjem, a „poslije razgovora s kardinalom Franjom Kuharićem dočekan je pred zagrebačkom katedralom sa skandiranjem „Mock, Mock, Mock!“ ⁸⁵ Uza sve svečanosti i dobro raspoloženje, Mock nije mogao izbjeći upravo one probleme koje je naveo prije dolaska u Zagreb. Za vrijeme sastanka s Franjom Tuđmanom, Mocku je, prema nekim navodima, hrvatski predsjednik

⁸³ Bericht über eine Erklärung des Bundeskanzlers zum Beschluß der Bundesregierung über die Anerkennung von Slowenien und Kroatien durch Österreich, Beč, 15. siječnja 1992. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 93.

⁸⁴ Bericht über eine Stellungnahme zum Problemkomplex der Jugoslawien-Krise, Beč, 17. siječnja 1992. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 163.

⁸⁵ Eichtinger i Wohnout, str. 223.

predočio svoj plan o podjeli Bosne i Hercegovine.⁸⁶ Kakva je bila Mockova reakcija na sastanku nije poznato, no u naknadnoj izjavi rekao je da osuđuje „sve pokušaje provedbe promjene granica nasilnim putem“.⁸⁷ Unatoč ovoj osudi, Mock je u sljedećim godinama ostao u dobrim odnosima s hrvatskim vodstvom, posebno s Tuđmanom, koji mu je 1995. dodijelio odlikovanje Veleređ kralja Dmitra Zvonimira. Poslovično suzdržani Franz Vranitzky zamjerio mu je toliku bliskost s Tuđmanom zbog autoritarnih tendencija hrvatskog predsjednika, što je za Vranitzkog bio signal za opreznost koji Mock nije vidio ili ga je ignorirao.⁸⁸ Poslije Mockovog, nanizali su se i drugi posjeti visokih austrijskih dužnosnika. Između ostalih, u Zagreb su tijekom sljedeća tri tjedna doputovali i vicekancelar Busek, ministar gospodarstva Wolfgang Schüssel te bečki gradonačelnik Helmut Zilk.

2.7. Što nakon priznanja? Ciljevi i namjere poslije 15. siječnja

Izrazita bilateralna aktivnost na najvišim razinama dala je plodan podstrek za daljnju suradnju. Osim tehničke formalnosti preimenovanja bivšeg jugoslavenskog ambasadora Ivana Brnelića u hrvatskog veleposlanika u Beču (a austrijskog konzula u veleposlanika u Zagrebu) postojalo je i drugo, za Austrijance vrlo osjetljivo bilateralno pitanje. Odnosilo se na status hrvatske manjine u Austriji, no ono je ostalo netaknuto. Vranitzky je to obrazložio činjenicom da su sva prava manjinama u Austriji zagarantirana

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Bericht über Erklärungen anlässlich des Besuchs in Kroatien, Zagreb, 18. siječnja 1992. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 163.

⁸⁸ Vranitzky, str. 360.

člankom 7. Državnog ugovora, koji se neće mijenjati jer se u njemu nigdje izričito ne spominje Jugoslavija te stoga njen raspad nije relevantan za manjinska prava.⁸⁹ Mock je bio izrazito skeptičan prema takvoj odluci, no njegova skepsa se više odnosila na druge dijelove Ugovora te je on ostao nepromijenjen.⁹⁰

Priznanje je otvorilo vrata i za ostale bilateralne i multilateralne oblike suradnje, napose ekonomske, koja je bila zakonski ograničena za pojedinačne republike za vrijeme Jugoslavije. Za takvu suradnju je iz obostranog rakursa bilo bitno što ranije učlanjivanje Hrvatske u međunarodne financijske organizacije, čime bi se uvelike olakšala ekonomska razmjena. U 1991. godini oko četvrtina austrijskog izvoza u Jugoslaviju otpadala je na Hrvatsku a Wolfgang Schüssel je htio povećati taj iznos pomoću prenamjene sredstava iz EFTA-inog fonda za razvoj Jugoslavije, koji nikada nije bio ratificiran zbog početka sukoba.⁹¹ U austrijskoj poduzetničkoj zajednici vladalo je uvjerenje da će austrijske tvrtke imati veliki udjel u hrvatskoj obnovi, a kao što je navedeno ranije, još pred rat se na najvišim razinama raspravljalo o sudjelovanju austrijskih građevinskih tvrtki u izgradnji novih autocesta u Hrvatskoj. U austrijskom parlamentu se također raspravljalo o budućnosti izvora energije u Hrvatskoj i Sloveniji, odnosno o budućnosti nuklearne elektrane Krško.⁹² Razlog tomu je bila austrijska energetska politika, koja je bila izrazito antinuklearna te je Beč pokušavao na razne načine isposlovati zatvaranje nuklearnih

⁸⁹ Bericht über eine Erklärung betreffend das Verhältnis von Slowenien und Kroatien zum österreichischen Staatsvertrag 1955, Beč 20. siječnja 1992.

⁹⁰ Jugoslavija se spominjala u članku 27. Državnog ugovora, koji se odnosio na austrijsku imovinu u zemljama Saveznika. Otrpili u isto vrijeme postavilo se pitanje - a odgovor je bio složen i doticao se jugoslavenske sukcesije - treba li priznati Rusiju kao jedinu pravnu nasljednicu Sovjetskog saveza. U slučaju da se Rusija prizna kao takva, ta odluka bi se mogla primijeniti i na Srbiju, koja bi ušla u Državni ugovor kao pravna nasljednica Jugoslavije.

⁹¹ APA, „Schüssel will EFTA-Fonds umwidern“, *Der Standard*, 17. siječnja 1992., str. 3.

⁹² Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 30. siječnja 1992. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00058/imfname_142077.pdf (preuzeto 9. 3. 2011.).

postrojenja u svojoj okolini, no to mu nije uspjelo, pa tako ni u Krškom. Čak se raspravljalo o financiranju izgradnje alternativnih izvora energije u Sloveniji i Hrvatskoj no ti planovi nisu nikad nadišli fazu planiranja. No, Austrija nije odustajala od svojih namjera te se borba oko zatvaranja Krškog nastavila i u narednim godinama. Osim toga, Hrvatska je u sferi obrazovanja preuzela ugovore sklopljene između Jugoslavije i Austrije.⁹³

Na međunarodnom polju, međutim, ostalo je još puno posla za hrvatsku i austrijsku diplomaciju. Glavni problem bila je svakako mirovna misija UN-a i opasnost mogućeg rata u Bosni i Hercegovini, no u tom trenutku je Austrija već postigla maksimum te prešla u pozadinu europskih diplomatskih tokova.

3. Slika Hrvatske u austrijskim medijima

Hrvatskoj borbi za nezavisnost posvećeno je puno pažnje u austrijskom tisku. Za vrijeme trajanja tog procesa bila je to najprominentnija tema u vanjskopolitičkim rubrikama. Pored činjenice da je ona bila popraćena najvećim vojnim sukobom u Europi od kraja Drugog svjetskog rata, razlog za toliku pažnju pronalazimo i u tradicionalnom interesu za događanja na području jugoistočne Europe. Korijeni tog interesa u tisku svakako leže u stoljetnoj političkoj prisutnosti Austrije na našim područjima. Interes za zemlje nastale raspadom Austro-Ugarske, konstantna je pojava u austrijskom tisku koja je prisutna i danas. Kako bi lakše razumjeli sliku koju je o Hrvatskoj stvorio austrijski tisak

⁹³ Iva Kornfein, „Bilateralni sporazumi Republike Hrvatske u području znanosti i obrazovanja – diplomatsko-gospodarski aspekti“, Završni rad, 2008., str. 1.

(i zašto), bitno je ukratko navesti najutjecajnije listove te njihove političke orijentacije. Tiskovni krajolik Austrije u razdoblju između 1990. i 1992. godine bio je vrlo sličan današnjem. Dijapazon političkih orijentacija protezao se od umjerenih lijevih do umjerenih desnih. Osim desnog tabloida *Neue Kronen-Zeitung*, najtiražniji su bili *Kurier*, list centra, te liberalni *Der Standard*. Službeni list Socijaldemokratske stranke, dnevnik *Arbeiter-Zeitung* prodan je privatnom investitoru 1989. godine, čime je ljevica nestala s tiskovnog tržišta, tako da ni u analiziranim listovima nema puno afirmativnih napisa o Vranitzkovom stajalištu i držanju za vrijeme jugoslavenske krize, no nema ni onih kritičnih. Vlasnici *Der Standarda* su također izdavali tjednik *Profil*, jedini visokotiražni tjednik u ovom razdoblju. *Der Standard*, *Kurier* i *Profil* pisali su afirmativno o Hrvatskoj a njihovi članci razlikovali su se jedino po stupnju kritičnosti i analitičkoj razrađenosti, po čemu su se i inače razlikovali. Potonji je, zbog formata mogao objavljivati članke koji su išli dublje od dnevnopolitičkih tema. Tako je na primjer 30. prosinca 1991. godine izašao esej bečkog dopisnika *Frankfurter Allgemeine Zeitunga* Andreasa Razumowskog o „balkanskom ludilu – i o tako iskrenim i neprikladnim pokušajima nošenja s njim“, u kojem je čitatelju predstavljena kratka kronologija neuspjeha južnoslavenske države s naglaskom na dva protagonista, „groznim mafijaškim kraljem“ Aleksandrom te „Staljinovim učenikom“ Titom, a sve stavljeno u zagrade današnjom nesposobnom vanjskom politikom Aloisa Mocka, koja efektivno pomaže nastavku „balkanskog ludila“.⁹⁴

Zbog burnih političkih promjena i ratnih sukoba, o Hrvatskoj se pisalo gotovo svakodnevno. No tri događaja izazvala su još izraženiju pažnju austrijskog tiska, pomoću kojih možemo rasčlaniti razdoblje od 1990. do 1992. godine na tri dijela: proces

⁹⁴ Andreas Rasumowsky, „Wo die Fetzen Fliegen“, *Profil*, 30. prosinca 1991., str. 56. i 57.

demokratizacije Hrvatske, Domovinski rat te osamostaljenje. Riječ je o prvim slobodnim izborima u travnju i svibnju 1990. godine, napadu na Dubrovnik i opsadi Vukovara ujesen 1991. godine i njegovom padu 18. studenog te službenom međunarodnom priznanju 15. siječnja 1992. godine. Ove teme pomoći će nam da odredimo i analiziramo glavne značajke napisa u austrijskom tisku o Hrvatskoj.

3.1. Prvi slobodni izbori

Nakon prvih slobodnih izbora u Sloveniji početkom travnja 1990. godine austrijski su se mediji okrenuli predstojećim izborima u Hrvatskoj krajem istog mjeseca. Napisi su se uglavnom bavili predizbornom kampanjom i rezultatima izbora. O budućnosti austrijsko-hrvatskih i austrijsko-jugoslavenskih odnosa, kao i o stavu austrijskih vlasti i političara o izborima nije se pisalo, ali je poneki članak pokušao predvidjeti budućnost cijele regije nakon posljednjeg vala demokratizacije, između ostalog i stvaranje konfederacije podunavskih zemalja.⁹⁵

Der Standard je opširno izvještavao u danima oko prvog i drugog kruga izbora. Gotovo svi članci posvećeni su napetostima u predizbornoj kampanji i mogućim novim političkim vođama, unatoč prognozama u kojima se pretpostavljalo da će pobjednik biti reformirana Komunistička partija. Iako su napisi nepristrani, nijedan članak nije posvećen isključivo komunistima a u negativnom kontekstu spominju se jedino u opisu izborne kampanje. Osim žestokih i prizemnih rasprava između političkih protivnika, tamnu sjenu

⁹⁵ Alexander Sixtus von Reden, „Donaukonföderation jetzt!“, *Der Standard*, 14./15./16. travnja. 1990., str 24.

na kampanju ostavilo je i uništavanje predizbornih plakata. Zabrana završnog skupa Koalicije narodnog sporazuma na Trgu Republike u Zagrebu za *Der Standard* je predstavljao incident koji je bio znak da tadašnja vlast nije u potpunosti sigurna da ovaj veliki politički skup neće prerasti u nasilne demonstracije.⁹⁶ U kolumni „*Kopf des Tages*“ dan prije izbora detaljno predstavljen je Franjo Tuđman. Autorica članka smatra da su ga njegova osobnost i temperament učinile ravnopravnim „najvećem protivniku Hrvata u Jugoslaviji“, Slobodanu Miloševiću. Drugi dio članka posvećen je nastojanjima Tuđmana, jednog bivšeg Titovog generala, da iskoristi naslijeđe Hrvatske seljačke stranke u svojoj kampanji. Ključ pobjede Hrvatske demokratske zajednice bio bi pridobivanje glasova brojne srpske manjine, vječne političke zagonetke koju je Tuđman naslijedio od Radića.⁹⁷ No, već za vrijeme drugog kruga glasovanja u *Der Standardu* se pojavljuje nešto drugačija, kritičnija slika Tuđmana. Kritika njegovog predizbornog diskursa predstavljala je jedan od rijetkih slučajeva gdje se u potpunosti ne piše afirmativno o demokratizaciji Hrvatske. Srž članka je strah Srba od Tuđmanovog nacionalizma koji se manifestira teritorijalnim pretenzijama na područja u Bosni i Hercegovini, ali i Srbiji, što je u izraženom kontrastu s prikazom Tuđmana kao mogućeg nasljednika Stjepana Radića. No, izbijanjem rata sljedeće godine austrijski će mediji gotovo unisono stati na stranu Hrvatske.

⁹⁶ Ulrike Rudberg, „Eine Wahlschlacht mit Untergriffen“, *Der Standard*, 21./22. travnja 1990., str. 3.

⁹⁷ Inge Bacher-Dalma, „Kopf des Tages: Die Galionsfigur Kroatiens kommt aus Titos Armee“, *Der Standard*, 24. travnja 1990., str. 24.

3.2. Dubrovnik i Vukovar – medijski simboli rata

Opsade Vukovara i Dubrovnika su za austrijski tisak, kao i za druge strane medije, postale simboli rata u Hrvatskoj. Dok su ostala ratišta ostajala na marginama napisa, ova dva grada zauzimala su središnje mjesto. Glavna značajka članaka u dnevnom tisku je jukstapozicija ljudske tragedije izbjeglica i prognanika s jedne strane i visoke politike i verbalnih sukoba političara s druge strane. Već početkom listopada 1991. godine javljaju se prvi napisi o stanju u ova dva grada. Osim što se govori o „dramatičnom pozivu u pomoć“ iz Vukovara⁹⁸, glavna tema su ipak napadi na Dubrovnik.⁹⁹ Granatiranje „vjerojatno najljepšeg grada na dalmatinskoj obali“ izazvalo je zgražanje. *Kurier* je otišao najdalje te je organizirao humanitarnu akciju za Dubrovnik. Međutim, stradanje jednog od najpopularnijih hrvatskih turističkih odredišta se u jednom komentaru smatralo - za hrvatsku vlast - dobrodošlim pozivom za buđenje. Oni su predugo čekali reakciju međunarodne zajednice, smatra autor, ali je očigledno bilo potrebno shvatiti da vojna intervencija iz inozemstva neće doći te da se moraju sami obraniti od Srba i JNA kako bi se usvojila nova taktika, koja se na kraju pokazala uspješnom.¹⁰⁰ Iako je pad Vukovara postao glavna tema napisa krajem studenog i dalje se pisalo o Dubrovniku. U jednom članku se pisalo da tamošnje stanovništvo živi poput štakora¹⁰¹, a objavljene su i vijesti o talijanskom brodu San Marco s humanitarnom pošiljkom za Dubrovnik te o odluci WEU-

⁹⁸ Zdzisław P. Gwozdz, „Dramatischer Hilferuf aus der eingekesselter Grenzstadt Vukovar“, *Der Standard*, 2. listopada 1991., str. 2

⁹⁹ Članci o Dubrovniku popraćeni su i brojem bankovnog računa i pozivom za donacije

¹⁰⁰ Josef Kirchengast, „Kroatiens Chancen“, *Der Standard*, 2. listopada 1991., str. 24.

¹⁰¹ Jana Patsch, „60.000 Menschen leben wie Ratten“, *Kurier*, 20. studenog 1991., str. 4.

e¹⁰² da pošalju tri broda na južni Jadran kako bi osigurali mirno prebacivanje prognanika i izbjeglica u Italiju.¹⁰³

Kraj tromjesečne opsade Vukovara je u *Kurieru* i *Der Standardu* zauzeo naslovnice i velike dijelove vanjskopolitičkih rubrika. *Kurier* u naslovu članka kapitulaciju hrvatske vojske izjednačava s tragedijom, dok u nastavku ipak objektivnije objašnjava novonastalu geopolitičku situaciju.¹⁰⁴ Već u sljedećem broju pišu da se „Srbi pripremaju na razračunavanje s poraženima. Prijete sa „suđenjima ratnim zločincima“ protiv predstavnika Hrvata“.¹⁰⁵ Pad Vukovara je u *Der Standardu* stavljen u širi kontekst političkih događanja u Hrvatskoj, između propalog primirja lorda Carringtona, najave službenog Zagreba o novoj ofenzivi u istočnoj Slavoniji, a za vrijeme posjete „radikalnih pristalica oružanog rješenja sukoba“ Martina Špegelja i Tomislava Merčepa Osijeku.¹⁰⁶ Isti novinar razmatra budućnost Hrvatske nakon pada Vukovara i javnu raspravu izazvanu „agonijom“ vukovarskih branitelja. Zaključak teksta je da hrvatska Vlada sebi ne smije dozvoliti još jedan Vukovar ako želi ostati na vlasti. Pad Vlade predstavljao bi manjak potpore građana, što bi potkopalo legitimnost cijelog procesa stvaranja neovisne Hrvatske, u isto vrijeme otvarajući prostor promjeni etničke strukture u okupiranim područjima, što bi išlo na ruku Beogradu u eventualnim pregovorima.¹⁰⁷ Glavna vijest u vanjskopolitičkoj rubrici *Der Standarda* od 20. studenog je reakcija hrvatskih vlasti na pad Vukovara, odnosno povlačenje hrvatskih predstavnika iz svih saveznih tijela dok su

¹⁰² Kratica za Zapadnoeuropsku uniju (West European Union), vojni savez čija je zadaća bila implementacija stavke o Kolektivnoj samoobrani Briselskog ugovora iz 1948. godine

¹⁰³ „Italienische Hilfe für Dubrovnik“, *Der Standard*, 18. studenog 1991., str. 2.

„WEU einig über Entsendung von Kriegsschiffen“, *Der Standard*, 19. studenog 1991., str. 3.

¹⁰⁴ „Tragödie um Vukovar: Die Kroaten haben kapituliert“, *Kurier*, 19. studenog 1991., str. 3.

¹⁰⁵ „Flüchtlingstrom aus Vukovar“, *Kurier*, 20. studenoga 1991., str. 3.

¹⁰⁶ Zdzisław P. Gwozdz, „Verhandlungen nach der Kapitulation in Vukovar“, *Der Standard*, 18. studenog 1991., str. 2.

¹⁰⁷ Zdzisław P. Gwozdz, „Trümmerstadt Vukovar in Agonie“, *Der Standard*, 19. studenog 1991., str. 3.

se tisuće žitelja Vukovara probijale do Vinkovaca. Članak završava viješću o novim žestokim napadima na Zadar i Gospić, gotovo najavljujući poprišta novih tragedija.¹⁰⁸

Tjednik *Profil* analizirao je političko stanje i posljedice za hrvatske vlasti nakon 18. studenog. Za razliku od dnevnih listova, *Profil* je u svojem tekstu ipak pokušao zaći malo dublje. Autor članka, Rudolf Gruber, smatra da je za poraz u Vukovaru odgovorna i hrvatska strana, a reperkusije bi mogle dodatno destabilizirati vlast. S jedne strane su optužbe vukovarskih branitelja i predsjednika Hrvatske stranke prava Dobroslava Parage o olakoj predaji Vukovara, „žrtvom zbunjujuće obrambene taktike hrvatskoga predsjednika“. Gnjev branitelja potpaljuje se glasinama o mogućem uhićenju zapovjednika vukovarske obrane Mile Dedakovića, kojeg su hrvatske vlasti optužile za suradnju s KOS-om i „širenje defetizma među postrojbama kako bi umanjio njihov borbeni moral“. Autor smatra da ne postoji bolje žrtveno janje od Dedakovića, pogotovo ako se uzme u obzir da je porijeklom Srbin. S druge strane je JNA, u naletu i s ciljem osvajanja što više hrvatskog teritorija prije dolaska UN-ovih postrojbi i neizbježnog međunarodnog priznanja Hrvatske. I ovdje se kao najveće žrtve rata navode tisuće izbjeglica a da se u Hrvatskoj i dalje gleda prema Zapadu i čeka spas.¹⁰⁹

3.3. Rasplet sukoba i međunarodno priznanje

Još za vrijeme posljednjih borbi oko Vukovara austrijski se tisak okrenuo budućnosti i posljedicama rata u Hrvatskoj, ali i ulozi Austrije u tom raspletu. *Profil*, u broju od 18.

¹⁰⁸ Zdzislaw P. Gwozdz, „Kroatien verläßt Bundesorgane“, *Der Standard*, 20. studenog 1991., str 2.

¹⁰⁹ Rudolf Gruber, „Verrat und Kapitulation“, *Profil*, 25. studenog 1991., str. 63.

studenog, plan EZ-a ne vidi kao korak prema miru već kao još jedan kamen spoticanja, ne samo između Zagreba i Beograda, nego i između hrvatskih Srba i matice. Potonji bi htjeli vidjeti UN-ove postrojbe uz liniju bojišnice, Hrvati na državnoj granici, dok bi pobunjeni Srbi htjeli nastaviti rat. Ipak, najveći problem za europske pregovarače predstavlja i dalje JNA, koja s pravom strahuje da će joj dolazak mirovnih postrojbi oduzeti i zadnju mrvicu legitimiteta i opravdanja za zadržavanjem u Hrvatskoj.¹¹⁰ U istom broju je objavljen i esej Erica Hobsbawma, u kojem poznati povjesničar izlaže tezu da nove države - poput na primjer, Hrvatske – nakon proglašenja neovisnosti neće biti u boljoj poziciji nego što su bile prije. Razloge za takvo viđenje vidi u raspadu društvenog sistema i političkom neodgoju novih struktura vlasti, a najveći problem će i dalje predstavljati nemoć u odlučivanju, koje će sada, umjesto centralne vlasti, preuzeti druge moćne države kroz međunarodne organizacije ili izravni politički pritisak.¹¹¹ *Kurier* je 21. studenog objavio žestoki anonimni komentar o austrijsko-jugoslavenskim odnosima. Koristeći jezik vrlo sličan onome koji se koristio u hrvatskom medijskom prostoru za vrijeme Domovinskog rata kada se pisalo o Srbima, *Kurier* proziva „civilizirane države – EZ i SAD“ da svojom ciničnom politikom naspram Hrvatske, samo potiču „srbo-komunističko vodstvo u Beogradu“ na daljnja razaranja. Kao najbolji potez za uspostavu mira autor predlaže naftni embargo „jer vojska skoro uopće više nema goriva“. Presudno je da zapadni političari poput lorda Carringtona ne smiju zatvarati oči pred činjenicom da Jugoslavije više nema. Austrija je već počela djelovati u tom pravcu. Kancelar Vranitzky je najavio da će povući veleposlanika iz Beograda ako srpski moćnici uklone i „zadnje ostatke jugoslavenske savezne vlade, premijera Markovića i ministra vanjskih poslova

¹¹⁰ Rudolf Gruber, „Der dümmste Krieg“, *Profil*, 18. studenog 1991., str. 66.

¹¹¹ Eric Hobsbawm, „Wider die neuen Staaten“, *Profil*, 18. studenog 1991., str. 62.

Lončara“.¹¹² Suprotnu poziciju je zauzeo Georg Hoffman-Ostenhof¹¹³ u *Profilu*. On je eventualno priznanje Hrvatske smatrao „besmislenim i opasnim“ božićnim poklonom. Ono bi izazvalo još žestće borbe, s jedne strane zbog vjerojatnog ukidanja embarga na uvoz oružja a s druge zbog još jačeg otpora srpskih pobunjenika protiv povratka okupiranih krajeva Hrvatskoj. Austrijski političari, opozicijski i oni na vlasti podjednako, trebali bi prestati govoriti o priznanju i ugledati se na svoje zapadnoeuropske kolege, koji su svjesni implikacija ranog priznanja te radije šute, što izaziva gnjev austrijske javnosti. Hoffman-Ostenhof ne vidi Tuđmana i Miloševića kao miroljubive političare (Tuđmanovu vlast naziva nacionalističkim režimom koji klizi ususret diktaturi), a „u ovim krvavim vremenima, nijedan se južnoslavenski vojskovođa ne bi smio nečemu veseliti“.¹¹⁴

Mišljenje da Tuđman nije državnik vičan demokraciji ponavlja se u *Profilu* od 16. prosinca. Razlog tomu je osnivanje VONS-a, čime se zapravo stvorila paralelna linija odlučivanja, mimo Sabora. I sam način djelovanja Vijeća je upitan. Tijelo ne funkcionira na demokratski način, članovi Vijeća nemaju pravo glasa nego djeluju samo kao svojevrсни savjetnici Tuđmanu, koji na kraju „legitimira svoje odluke imenom Vijeća“. Za autora je značajan i datum njegova osnivanja, 10. travnja, koji dijeli s danom osnutka NDH, što je tobožnja slučajnost.¹¹⁵

Nemogućnost postizanja konzenzusa ili kompromisa unutar koalicije te tvrdoglavi odnos Mocka i Vranitzkog analizirana je u članku „Taktiziranje bi bilo smiješno“.¹¹⁶ Tjedan dana prije priznanja *Profil* je prenio kratki članak zagrebačkog tjednika *Danas* o

¹¹² „Kein botschafter mehr in Belgrad“, *Kurier*, 21. studenog 1991., str. 2.

¹¹³ Georg Hoffmann-Ostenhof, austrijski novinar i urednik. Od 1991. godine vodi vanjskopolitičku redakciju *Profila*.

¹¹⁴ Georg Hoffmann-Ostenhof, „Bitte kein Weihnachtsgeschenk“, *Profil*, 2. prosinca 1991., str. 70.

¹¹⁵ Ernst Schmiederer, „Schwerter für Kroatien“, *Profil*, 16. prosinca 1991., str. 67.

¹¹⁶ Hubertus Czernin i Andy Kaltenbrunner, „Taktieren wäre lächerlich“, *Profil*, 9. prosinca 1991., str. 14.-15.

bitnim trenucima Tuđmanovog predsjedničkog mandata i njegovog političkog stila, dok je na istoj stranici objavljen intervju s Milovanom Đilasom, koji je smatrao da priznanje Hrvatskoj neće donijeti puno dobra, a predviđa da će za deset godina Slovenci i Hrvati zamrziti Austrijance i Nijemce zbog neispunjenih obećanja. Mržnju će povećati činjenica da će procijep u bogatstvu država tada biti još veći.¹¹⁷

Međunarodno priznanje Hrvatske 15. siječnja 1992. godine izazvalo je pravu bujicu vijesti, analiza i komentara u austrijskim novinama u narednih nekoliko dana. Sukob unutar velike koalicije oko priznanja triju bivših jugoslavenskih republika bila je udarna vijest *Kuriera* 15. siječnja, dok je na sljedećoj stranici članak o „valu priznanja“ za Hrvatsku i Sloveniju. Ističe se, međutim, da Hrvatska nije ispunila sve uvjete EZ za priznanje. Prvenstveno se radi o garanciji prava za zaštitu manjina, što bi moglo biti problematično.¹¹⁸ *Der Standard* od istog datuma pod nadnaslovom „Nejedinstvo i samostalni potezi prevladavaju EZ-ovim danom priznanja“ donosi dva članka, jedan o fragmentiranoj politici Bruxellesa a drugi o reakcijama u Srbiji na vijesti o priznanju. Prvi članak kritizira nesposobnost zemalja članica da na vrijeme, prije roka koji su si same zadale, usvoje zajednički dokument sa svim kriterijima potrebnim za priznanje novih država. U drugom se članku radi o srpskom tisku, koji je - suprotno od uobičajene prakse posljednjih mjeseci – relativno mirno prenio vijest o priznanju, kao da su se u Srbiji već pomirili s tom činjenicom. Sljedećega dana *Kurier* je priznanju novih država posvetio cijele dvije stranice pod velikim naslovom „Dan radosti za Sloveniju i Hrvatsku“. Glavna tema ovih članaka je odluka austrijskog ministarskog vijeća da ipak

¹¹⁷ Zoran Batušić, „Franjos Traum & Wirklichkeit“, *Profil*, 7. siječnja 1992., str. 43.

Tessa Szyszkowitz, „Krieg bis zur Erschöpfung“, *Profil*, 7. siječnja 1992., str. 42.

¹¹⁸ Andreas Anzenberger i Norbert Stanzel, „Anerkennungs-Streit sprengte Ministerrat“, i Benno Riedel, „Anerkennungs-Welle für Laibach, Agram rollt an“, *Kurier*, str. 2. i 3.

prizna nove države. Sukob koalicijskih partnera, socijaldemokrata i narodnjaka, riješen je onog trenutka kada su zemlje članice EZ i same priznale Sloveniju i Hrvatsku, što je kancelar Franz Vranitzky shvatio kao zeleno svjetlo za priznanje. Na kraju članka spominju se negativne reakcije na kancelarovo odugovlačenje koje je, prenosi se izjava zastupnice stranke Zelenih Grandits, Austriji „poklonilo gomilu vanjsko- i unutarnjo-političkih krhotina“. ¹¹⁹ Manji dio prostora posvećen je reakcijama u Ljubljani, Zagrebu i Beogradu. Izvještavalo se da zbog unaprijed određenog datuma priznanja nije bilo većih proslava na ulicama slovenskih i hrvatskih gradova, a građani su na svojim kućama izvjesili nacionalne zastave i poneku zastavu EZ. ¹²⁰ *Der Standard* presudnim za priznanje Hrvatske smatra pismo predsjednika Tuđmana Badinteru u kojem je obećao poštivati prava manjina prema Međunarodnoj mirovnoj konferenciji. ¹²¹ Uz vijesti iz Bruxellesa, *Der Standard* također prenosi reakcije iz Zagreba, no za razliku od *Kuriera* ovdje se spominje blagdanski ugođaj i radost građana na svakom uglu. Osim slavlja na ulicama Zagreba u članku se piše i o novom izbornom zakonu, koji, prema Tuđmanovim kritičarima, ide na ruku baš njemu. Još mu se predbacuje da želi na brzinu iskoristiti trenutnu euforiju zbog priznanja. ¹²² Na sljedećoj stranici su na nekoliko stupaca čitateljima objašnjene neke geopolitičke posljedice priznanja (budućnost Jugoslavije, granice novih država, uspostava diplomatskih odnosa) kao i kratka kronologija hrvatske i slovenske državopravne povijesti. ¹²³ Tuđmanovo pismo predsjedniku Židovskog

¹¹⁹ Andreas Anzenberger i Norbert Stanzel, „Als die EG entschieden hat, lenkte Kanzler Vranitzky ein“, *Kurier*, 16. siječnja 1992., str. 2

¹²⁰ „Slowenen und Kroaten bejubeln Souverenität“, *Kurier*, 16. siječnja 1992., str. 3.

¹²¹ Red/APA, „Tuđmans Brief gab den Ausschlag“, *Der Standard*, 16. siječnja 1992., str. 2.

¹²² Zdzisław P. Gwozdz, „Kroatien intoniert die „Hymne an die Freiheit“, *Der Standard*, 16. siječnja 1992., str. 2.

¹²³ E.F., „Folgen der Anerkennung“, I.B.D., „Alte Länder – Neue Staaten“, *Der Standard*, 16. siječnja 1992., str. 3. U potonjem članku autoru se potkrala jedna čudna greška, naime 1918. Hrvatsku je smjestio u novu državu Jugoslaviju a Sloveniju u Kraljevinu SHS.

svjetskog kongresa u kojem se traži izraelska podrška Hrvatskoj također se našlo na stranicama ovog lista u skraćenoj verziji, a na četvrtoj stranici posvećenoj novim državama objavljen je komentar Georga Possannera „Druga smrt Josipa Broza Tita“. Glavna teza ovog teksta bila je da je raspadom Jugoslavije Tito umro i drugi put, te je sada zadatak integracije i blagostanja Slovenije i Hrvatske pao na one države koje su se zalagale za njihovu nezavisnost. Uloga Beča u ovom kontekstu je okarakterizirana kao posebno osjetljiva. Sve ono pozitivno što je Alois Mock izgradio, Franz Vranitzky je uništio odgađanjem odluke o priznanju, te je time ne samo naštetio austrijskom imidžu u Europi nego i izazvao „razočaranje“ u Sloveniji i Hrvatskoj. Autor jedini izlaz iz takve situacije vidi u naporima Austrije da novim državama na svaki mogući način, kroz KESS, Vijeće Europe te Vijeće sigurnosti UN-a, olakša integraciju u novoj Europi.¹²⁴ Razlike u pristupu vanjskoj politici između Mocka i Vranitzkog također je bila tema kolumne Hansa Rauschera¹²⁵ u *Kurieru*. Austrijskog kancelara prikazuje kao racionalnog, opreznog političara koji „se boji da Austrija ponovno ne usne iracionalni, nacionalističko-autoritativni, habsburško-nostalgичni, *mitteleuropски* san“. Na koga se ovaj opis mogao odnositi, autor nije objasnio. Štoviše, u sljedećoj rečenici amnestirao je Mocka i Buseka od takvih primisli, jedine utjecajne političare koji su njegovali suradnju s bivšim habsburškim zemljama. Za Rauschera je Mock napredni, misaoni, prema Zapadu orijentirani političar koji ne osjeća preveliku odgovornost prema Državnom ugovoru, za razliku od Vranitzkog, koji u tom dokumentu vidi „mitsku idealnu vrijednost simbola austrijskog identiteta“.¹²⁶

¹²⁴ Georg Possanner, „Der zweite Tod des Josip Broz Tito“, *Der Standard*, 16. siječnja 1992., str. 24.

¹²⁵ Istaknuti austrijski novinar i kolumnist. Od 1982. do 1993. zamjenik glavnog urednika *Kuriera*

¹²⁶ Hans Rauscher, „Der Richtungsstreit in unserer Außenpolitik“, *Kurier*, 16. siječnja 1992., str. 2.

I sljedećega dana je međunarodno priznanje Hrvatske dominiralo vanjskopolitičkim rubrikama. Zanimljivo je da su *Kurier* i *Der Standard* objavili identičnu fotografiju trojice mladića s ustaškim obilježjima, no to u podnaslovu nije napomenuto. Sadržaj fotografije je u *Der Standardu* opisan samo kao „slavlje mladih Hrvata...s nacionalnom zastavom“.¹²⁷ Osim slavlja u domovini, pisalo se i o slavlju Hrvata u Austriji, kao i o želji tisuća izbjeglica i prognanika smještenih kod austrijskih domaćina da se što prije vrate kući, uz napomenu da je samo mali broj njih uspio pronaći posao u privremenim mjestima boravka.¹²⁸

Austrijski je tisak s velikim zanimanjem popratio događanja u Jugoslaviji između 1990. i 1992. godine, ponajprije demokratske izbore i borbu za nezavisnost Hrvatske i Slovenije. Iako je Slovenija bila susjedna zemlja, Hrvatska je zbog nestabilne situacije (još za vrijeme predizborne kampanje) i rata plijenila veću pozornost austrijskog tiska. Osim ratnih događanja u Hrvatskoj, zaslugu za iscrpno izvještavanje austrijskih novina ima i intenzivna vanjska politika pod vodstvom Aloisa Mocka.

¹²⁷ „Junge Kroaten feiern in den Straßen von Agram mit der Nationalflagge die Geburt ihres Staates.“, *Der Standard*, 17. siječnja 1992., str. 2.

¹²⁸ E.K. i C.S., „Freude, Feiern, Heimreisepläne“, *Der Standard*, 17. siječnja 1992., str. 3.

4. Recepcija austrijske politike u hrvatskom tisku

Uz glavne svjetske događaje, u hrvatskom se tisku u razdoblju između 1990. i 1992. godine često pisalo i o reakcijama iz inozemstva o događajima u Hrvatskoj. Posve razumljivo, najviše se gledalo prema svjetskim i europskim centrima političke moći. Vijesti iz Washingtona, Bruxellesa, Londona, Pariza, Bonna i Rima, odnosno Vatikana, skoro su svakodnevno zauzimale stupce vanjskopolitičkih rubrika. Jako malo mjesta ostavljeno je za vijesti iz ostalih zemalja, pogotovo onih čija diplomatska naklonost (ili nenaklonost) nije imala utjecaja na hrvatsku budućnost.

Jedna od rijetkih, manje utjecajnih zemalja koja je ipak dobivala određeni medijski prostor u Hrvatskoj, bila je Austrija. Razlog tomu je intenzivna aktivnost austrijske diplomacije oko hrvatske samostalnosti i bivše Jugoslavije općenito. Austrijska vanjska politika je identificirana kao izrazito prohrvatska, što nije bila česta odlika stavova europskih i svjetskih sila, kod kojih se prije svega isticala suzdržanost i skeptičnost prema secesionističkim kretanjima u Hrvatskoj i Sloveniji. Međutim, napisi o austrijskim reakcijama za vrijeme prvih izbora bili su vrlo rijetki, a gotovo uvijek se radilo o šturim izvješćima TANJUG-a ili redakcijskih tekstova koji su se odnosili na austrijsko-jugoslavenske odnose na saveznoj razini. Uspoređujući broj napisa u austrijskom tisku o Hrvatskoj i opću zainteresiranost austrijske javnosti za događanja s one strane njihove južne granice s brojem napisa u domaćem tisku o Austriji, otkriva se veliki nesrazmjer. Ipak, zaoštavanje jugoslavenske krize i odluka Hrvatske da se osamostali pokrenulo je potragu za afirmativnim impulsima sa Zapada, a Austrija se u

potpunosti uklapala u tu ulogu. No, Austrija je i dalje bila u drugom planu vanjskopolitičkih rubrika.

Dnevni listovi *Vjesnik* i *Večernji list* češće su prenosili izjave austrijskih političara što se više približavao datum priznanja, a tjednik *Danas* je objavio nekoliko članaka i intervjuja o austrijskoj politici spram Hrvatske i Jugoslavije. Narodnjaci su prednjačili u zastupljenosti u napisima, što je izravni rezultat njihovih stavova o budućnosti Jugoslavije. Medijska pozornost je kulminirala posjetom Aloisa Mocka Zagrebu 18. siječnja.

Prvi opširniji članak za vrijeme prvih izbora vezan uz Austriju objavio je *Danas* 10. travnja, kada je u tekstu pod nazivom „O problemima u rukavicama“ analiziran posjet kancelara Vranitzkog Beogradu. Susret Vranitzkog i premijera Markovića bio je opisan, kao što i naslov članka govori, kao *džentlmen*ski razgovor. Austrijski kancelar je podržao val političkih i ekonomskih reformi, no potudio se da se iz njegovih izjava ne može zaključiti da favorizira neku od suprotstavljenih strana, pogotovo ne one koje sve češće spominju otečpljenje. Da Vranitzky stoji iza svojih izjava pokazao je odbivši se sastati s Milanom Kučanom bilo gdje osim u Beogradu, što je s druge strane Kučan odbio. Ovaj članak je domaćoj javnosti najavio da Hrvatska od austrijskog kancelara može očekivati izrazito balansiranu politiku, koja je podržavala reforme ali ne i nagle promjene koje bi mogle destabilizirati Jugoslaviju, pa i susjedne države.¹²⁹

Izbijanjem rata sredinom 1991. godine i proglašenjem neovisnosti i austrijska se diplomacija intenzivnije počela baviti Hrvatskom, što je izazvalo i prekid svojevrsnog zatišja u hrvatskom tisku s obzirom na Austriju. *Danas* u broju od 9. srpnja 1991. godine piše o mogućim budućim potezima susjednih država nakon raspada Jugoslavije. Austrija

¹²⁹ Tomislav Jakić, „O problemima u rukavicama“, *Danas*, 10. travnja 1990., str. 60.

je predstavljena kao žestoki suparnik Italiji za utjecaj na Balkanu, ali s različitim ciljevima. Dok se Italija suprotstavlja raspadu Jugoslavije, Austrija potiče slovensku i hrvatsku neovisnost. Izražena aktivnost donedavno neutralne države ovdje je protumačena kao refleksna reakcija Austrije na uplitanje Njemačke i Italije „u te prostore, koje Austrija smatra tradicionalno svojom sferom utjecaja“, a u svjetlu novonastale geopolitičke situacije nastale nakon 1989. godine. Da je Austrija uistinu krenula stazom aktivnog sudjelovanja u jugoslavenskoj krizi autor dokazuje jednoglasnom podrškom zemaljskih vlada i oporbenih stranaka takvoj politici.¹³⁰ U istom je listu 30. srpnja objavljen kratki intervju s Aloisom Mockom u kojem je jedna od tema razgovora bila upravo diplomatska aktivnost Austrije na jugoistoku Europe, a gdje je austrijski ministar vanjskih poslova potvrdio da postoji tradicionalni interes Austrije za zbivanja na Balkanu ali da se zalaže za rješenje krize s kojim bi se složile i ostale zemlje Zapada.¹³¹ Nakon posjeta hrvatskog ministra vanjskih poslova Zvonimira Šeparovića Beču, *Danas* ističe da se ne bi trebalo previše očekivati od službenog Beča, jer je za vrijeme ovog posjeta čak i Mock bio oprezan s izjavama o budućnosti Hrvatske.

Tjedni pred međunarodno priznanje Hrvatske - pošto se već od ranije smatralo da je dogovoreni datum puka formalnost - u hrvatskom su tisku bili obilježeni gotovo svečanim tonom. Tako je *Danas* 10. prosinca objavio intervju s austrijskim ministrom europskih integracija i suradnje Peterom Jankowitschem pod naslovom „Austrija vas je već priznala“, iako je sadržaj razgovora manje prijateljske naravi nego što naslov daje naslutiti. Pitanja koja su bila postavljena odnosila su se na moguće negativne posljedice

¹³⁰ Krešo Špeletić, „Balkanske domine“, *Danas*, 9. srpnja 1991., str. 10.

¹³¹ Tomislav Jakić, „Ne možemo stajati po strani“, *Danas*, 30. srpnja 1991.

priznanja, širenja sukoba te na neizvjesnost buduće politike EZ prema novim državama.¹³²

Alois Mock je, međutim, i dalje uživao potpunu naklonost hrvatskog tiska. *Vjesnik* je 5. siječnja za Mocka rekao da „ruši maksimu po kojoj je u politici sve dopušteno. Za njega u politici mora biti morala i etike“.¹³³ Dana 8. siječnja *Vjesnikov* austrijski dopisnik izvještuje o godišnjem kongresu Narodne stranke, na kojem je glavna tema bila upravo hrvatsko priznanje, odnosno prioritet pred priznanjem zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza. Predsjednik stranke Erhard Busek i narodnjački kandidat za austrijskog predsjednika Thomas Klestil u su svojim govorima naglasili važnost takvoga slijeda događaja, ali nam autor ovoga kratkog članka nije otkrio zašto.¹³⁴ Diplomatski rat između Beča i Beograda oko uplitanja Austrije u „unutarnje poslove“ Jugoslavije bio je česta tema u austrijskom tisku ali je u hrvatskom bila prešućena. Jedini spomen u razdoblju kojim se bavi ovaj rad je kratka obavijest objavljena 11. siječnja, kada je prenešena izjava austrijske vlade kojom se odbacuju optužbe da Austrija namjerno propušta ilegalne pošiljke oružja za Hrvatsku vojsku, unatoč embargu Ujedinjenih Naroda.¹³⁵

Iako su Narodnjaci pokušali tijekom napornih pregovora u Nacionalnom vijeću izboriti odluku da Austrija prizna Hrvatsku ranije od predviđenog datuma međunarodnog priznanja, kancelar Vranitzky je to odbio. Dana 13. siječnja u *Vjesniku* je objavljena kratka izjava austrijskog kancelara, u kojoj je ponovio vlastitu mantru da će Austrija

¹³² Neka od pitanja bila su: *Postoji li strah da će se rat proširiti u Austriju?*, *Jesu li se sukobi prenijeli i među hrvatske i srpske radnike u Austriji?*, *Neki analitičari upravo Vas opisuju kao posebno uzdržanog političara kada je riječ o priznanju Hrvatske.*

Dražen Vukov Colić, „Austrija vas je već priznala“, *Danas*, 10. prosinca 1991.

¹³³ Branimir Souček, „Alois Mock, gentleman u politici“, *Vjesnik*, 5. siječnja 1992., str. 15.

¹³⁴ Branimir Souček, „Narodnjaci o priznanju“, *Vjesnik*, 8. siječnja 1992., str. 12.

¹³⁵ „Austrija odbacuje optužbe jugo-vlade“, *Vjesnik*, 11. siječnja 1992., str. 1.

priznati Hrvatsku tek kada se za to odluči i jedna skupina europskih zemalja.¹³⁶ Prekid koalicijskih pregovora od 14. siječnja u *Vjesniku* je također popraćena kratkim tekstom u kojem je prenijeta izjava Aloisa Mocka da su prema njegovom shvaćanju ispunjeni svi uvjeti za priznanje¹³⁷, kao i burna sjednica dva dana kasnije, kada je Vranitzky napokon dozvolio da se prizna Hrvatska.¹³⁸ Na istoj strani je objavljeno i Mockovo pismo ministru Šeparoviću o odluci o priznanju, pretvaranju konzulata Republike Austrije u Zagrebu u veleposlanstvo i namjeri austrijskog šefa diplomacije da posjeti Zagreb već krajem tjedna.

Posjet Aloisa Mocka Zagrebu nekoliko dana nakon priznanja bila je vijest dana. Dan proveden u Zagrebu detaljno je opisan, no nije bilo neke dublje analize, čak ni u narednim danima, što je simptomatično za napise o Austriji u ovom dvogodišnjem razdoblju. Pa ipak, u opširnom popisu zaslužnika za hrvatsku samostalnost objavljenom u *Vjesniku* našlo se mjesta i za Mocka i za možda najtočniji opis njegovog iskustva u jugoslavenskoj krizi a koje je u tisku i literaturi gotovo u potpunosti prešućeno:

„Šef diplomacije *Felix Austrije*...je imao grdne muke otrpjeti „separatističke“ ministre s juga koji su mu se vješali o jednu ruku, i nerazumijevanje za njegove simpatije spram hrvatske i slovenske stvari kojima ga je koalicijski partner kancelar Vranitzky šibao po drugoj.“¹³⁹

¹³⁶ DPA, Hina, „Vranitzky: Austrija će priznati Hrvatsku ovog tjedna“, *Vjesnik*, 13. siječnja 1992., str. 1.

¹³⁷ Branimir Souček, „Vranitzky ostao kod svojeg „ne““, *Vjesnik*, 15. siječnja 1992., str. 12.

¹³⁸ Branimir Souček, „Za telefonom cijelu noć“, *Vjesnik*, 16. siječnja 1992., str. 8.

¹³⁹ „Suverena Hrvatska: jedan pogled unatrag“, *Vjesnik*, 19. siječnja 1992., str. 11.

5. Austrijska humanitarna politika

Jedna od neizbježnih posljedica rata u Hrvatskoj - kao i svakog rata – bila je veliki broj osoba koje su izbjegle ili bile prognane iz ratom zahvaćenih područja. Humanitarna kriza nastala masovnim premještanjem stanovništva stvarala je ogromne poteškoće za hrvatsku infrastrukturu, već podosta opterećenom ratnim zbivanjima. Stoga su tisuće izbjeglica i prognanika privremeno utočište pronašli u inozemstvu. U isto vrijeme u Hrvatsku su dospijevale velike količine humanitarne pomoći posredstvom Caritasa, Crvenog križa te pojedinačnih humanitarnih akcija ili donacija drugih država. Udjel Austrije u prihvatu izbjeglica i prikupljanju i slanju humanitarne pomoći nije bio zanemariv, štoviše, u proljeće 1992. godine austrijska radiotelevizija (ORF), u suradnji s austrijskim Caritasom i Crvenim križem organizirala je akciju *Nachbar in Not* koja je tijekom sljedeće dvije godine izrasla u jedan od najvećih izvora humanitarne pomoći na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Uz to, Austrija je u prvoj godini rata u Hrvatskoj primila veliki broj izbjeglica, najviše nakon Slovenije, Mađarske i Njemačke.

Prve naznake o možebitnim austrijskim humanitarnim planovima u slučaju rata u Jugoslaviji pojavile su se krajem 1990. godine u austrijskom tisku, koje je prenio hrvatski tjedni list *Danas*. U članku „Austrija čeka Jugoslavene“ preispituje se “psihoza” austrijskih medija koji pišu o ratu u Jugoslaviji kao gotovom činu te o pripremama vlasti za prihvrat sedamdeset tisuća potencijalnih izbjeglica. U pograničnoj pokrajini Štajerskoj su zbog mogućeg rata navodno razvijena tri plana, „Alarmni plan jug“ za sigurnost, „Alarmni plan“ za carinu te „Slučaj YU“ za vojsku. Dokaza o humanitarnom planu nije bilo, osim izjave gradonačelnika štajerskog gradića Murecka (koji se nalazi u

neposrednoj blizini austrijsko-jugoslavenske granice) da bi u slučaju rata, u Štajerskoj sve prošlo u najboljem redu. Članak također prenosi da su austrijske vlasti porekle bilo kakve pripreme za rat, no to je bilo za očekivati s obzirom na opreznu politiku spram Jugoslavije koju je Austrija vodila.¹⁴⁰ Pa ipak, kada je rat uistinu počeo, Austrija je pokazala da je spremna za humanitarne izazove koji su joj predstojali.

5.1. Prihvat izbjeglica

U kasno ljeto 1991. godine u Austriju su počele pristizati prve izbjeglice iz Hrvatske. Austrijske vlasti našle su se pred problemom jer zbog pravno-političkih nejasnoća one se nisu mogle službeno klasificirati kao izbjeglice, što je značilo da savezna vlada ne može preuzeti odgovornost za njihovo zbrinjavanje. Prve organizacije koje su priskočile u pomoć bile su hrvatske kulturne zajednice iz Gradišća.¹⁴¹ One su lobirale pri saveznim i pokrajinskim vlastima kako bi se našlo neko zadovoljavajuće rješenje za prihvat izbjeglica, što se na kraju i uspjelo napraviti stvaranjem ugovora između pokrajinskih vlada, države te raznih karitativnih ustanova.¹⁴² Djelujući samostalno, „Hrvatsko kulturno društvo“ je do kraja studenog prihvatilo 800 djece i smjestilo ih s hrvatskim obiteljima u Gradišću.¹⁴³

Pogoršanje humanitarne situacije u Hrvatskoj i sve veći broj osoba izbjeglih u inozemstvo, potaklo je austrijsku vladu na poduzimanje novih mjera. Dana 5. studenog

¹⁴⁰ Krešo Špeletić, Zoran Andelković i Slavko Stanić, „Austrija čeka Jugoslavene“, *Danas*, 30. studenoga 1990., str. 49. – 51.

¹⁴¹ Gehler, str. 712.

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Ubot, „Kroaten in Österreich helfen Flüchtlingen“, *Der Standard*, 19. studenoga 1991., str. 4.

objavljena je odluka vlade da se u svim diplomatskim predstavništvima Republike Austrije diljem svijeta građanima Slovenije i Hrvatske pruži pomoć u „hitnim humanitarnim slučajevima, ukoliko je oni zatraže“.¹⁴⁴ Obavijest je izdana uz objašnjenje da se radi o „*privremenoj, isključivo humanitarnoj akciji*“ namijenjenoj „osobama koje traže djelotvornu potporu svojem boravku u stranim državama“.¹⁴⁵ Iako je u studenome rat u Hrvatskoj već bio u centru pažnje europske politike i medija, a stajališta - u velikoj mjeri prohrvatska - zauzeta, austrijska je vlada bila vrlo pažljiva u oblikovanju priopćenja, kako njezina humanitarna odluka ne bi bila interpretirana kao šifrirana poruka kojom se podržava hrvatska i slovenska samostalnost. Zbog toga je priopćenju dodana napomena da se iz „ovog nastavka i daljnjeg razvoja austrijske humanitarne vanjske politike ne može izdvojiti međunarodno priznanje Slovenije i Hrvatske“.¹⁴⁶ Austrijski parlament je u raspravi o rebalansu budžeta za 1991. godinu zbog pomanjkanja sredstava za humanitarne svrhe odobrio povećanje iznosa u stavci koja se odnosila na takve troškove.¹⁴⁷ Sredstva su bila namijenjena službeno prijavljenim izbjeglicama u Austriji, kojih je sredinom prosinca bilo oko osam tisuća. Svaki od njih dobivao je tisuću šilinga od savezne vlade te petsto od pokrajinskih vlasti.¹⁴⁸ Uz novčanu potporu izbjeglicama je bila dostupna i „liječnička pomoć u hitnim slučajevima“.¹⁴⁹ Nakon što su prve izbjeglice bile smještene u vojarne i domove, vlada je počela ustupati i socijalne stanove. No,

¹⁴⁴ Rundweisung and Berufsvertretungsbörden betreffend Hilfeleistung für Bürger Sloweniens und Kroatiens, Beč 5. listopada 1991. u *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*, str. 195.

¹⁴⁵ Isto.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 12. prosinca 1991. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00051/imfname_142054.pdf (preuzeto 4. ožujka 2011.)

¹⁴⁸ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 16. prosinca 1991. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00053/imfname_142056.pdf (preuzeto 4. ožujka 2011.)

¹⁴⁹ Klaus Candussi i Irene Jancsy, „Heimat-los“, *Profil*, 9. prosinca 1991., str. 51

austrijski resursi nisu bili beskonačni, niti je njihovo gostoprimstvo bilo vječno. Neke obitelji su htjele ugostiti djecu, ali ne i njihove majke. Mnogi su postajali nestrpljivi jer nisu očekivali da će izbjeglice ostati u njihovim domovima duže od par tjedana. Pokraj osam tisuća registriranih izbjeglica, u Austriji se u to vrijeme nalazilo i četiri tisuće političkih azilanata s područja Jugoslavije te nepoznati broj onih koji su utočište našli mimo službenih kanala, najčešće kod rodbine ili prijatelja.¹⁵⁰ Činilo se da Austrijanci - gledajući učinak zbrinjavanja izbjeglica – nisu imali previše interesa da pomognu susjedima, no savezna vlada je do ljeta 1992. godine za izbjeglice na tlu Austrije izdvojila 500 milijuna šilinga, dok je EZ izdvojila 700 milijuna.¹⁵¹ Osim toga, humanitarna akcija „Nachbar in Not“ – najveća u povijesti alpske republike – dokazala je upravo suprotno.

5.2. Humanitarna pomoć

Akcije prikupljanja humanitarne pomoći slabo su tekle u početnim mjesecima. Kao i pri prihvatu izbjeglica, nije postojala strukturirana organizacija na razini države koja je mogla animirati donatore i podnijeti teret troškova transporta, pa su se akcije odvijale stihijski. U ljeto 1991. poslano je nekoliko kamiona humanitarne pomoći u Sloveniju, da bi ubrzo nakon toga ona počela stizati i u Hrvatsku. Gradišćanski Hrvati su i ovdje među prvima počeli sa slanjem pomoći. Dana 25. srpnja hrvatskom Ministarstvu zdrastva donirali su lijekove u vrijednosti od 50.000 šilinga. Sredstva za ovu pošiljku

¹⁵⁰ Isto.

¹⁵¹ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 5. lipnja 1992. godine, na http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00072/imfname_142090.pdf (preuzeto 8. ožujka 2011.)

doniralo je „Hrvatsko kulturno društvo“, koje se obavezalo na daljnju pomoć Hrvatskoj.¹⁵² Krajem kolovoza je iz grada Linza u Zagreb stigla pošiljka u vrijednosti od 200.000 šilinga, koja je prikupljena u mjesec i pol dana na području Gornje Austrije.¹⁵³ Prvi poveći konvoj iz Austrije za Jugoslaviju organiziran je u listopadu. Parlamentarni zastupnik stranke Zelenih Andreas Wabl dobio je od savezne vlade novčana sredstva koja je prosljedio austrijskom Crvenom križu, koji se pak primio posla prikupljanja i prijevoza sakupljene pomoći. Osim od vlade, Crvenom križu su dodijeljena sredstva iz Ureda kancelara te prilozi malih donatora.¹⁵⁴ Također u listopadu, grad Salzburg je Hrvatskoj donirao 14 vozila hitne pomoći, što je bila jedna od većih donacija medicinske opreme u ranim danima rata.¹⁵⁵ Nekolicina drugih zastupnika je također sudjelovala u sakupljanju pomoći. Jedan od njih, Paul Burgstaller (ÖVP) bio je suorganizator akcije „Hilfswerk – pomoć Hrvatskoj“ kojom je prikupljeno pomoći u vrijednosti od 3 milijuna šilinga, povodom čega je i bio gost na sjednici Sabora 9. prosinca 1991. godine.¹⁵⁶ Zastupnik FPÖ-a Harald Fischl u prosincu je sakupio i odveo jedan teretni kamion pomoći u Zagreb.¹⁵⁷ Unatoč ovim primjerima, količina sakupljene pomoći nije odgovarala humanitarnim ciljevima austrijskih organizacija, a pogotovo ne potrebama hrvatskih građana.¹⁵⁸ Pa ipak, do proljeća 1992. godine u Hrvatsku se slilo 51 milijun šilinga iz Austrije namijenjenih isključivo humanitarnim svrhama. Uhodana suradnja između

¹⁵² „Pomoć gradišćanskih Hrvata“, *Dnevnik*, 25. srpnja 1991.

¹⁵³ Željko Korpar, „Humanitarna pomoć iz Linza“, *Dnevnik*, 1. rujna 1991.

¹⁵⁴ Gehler, str. 717.

¹⁵⁵ „Pomoć iz Salzburga“, *Večernji list*, 18. listopada 1991., str. 13.

¹⁵⁶ Zapisnik sjednice Sabora 9. prosinca 1991. na

<http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/SABORSKE%20SJEDNICE%20O%20BiH/2.pdf> (preuzeto 4. ožujka 2011.)

¹⁵⁷ Stenogram sjednice austrijskog parlamenta od 5. lipnja 1992. godine, na

http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XVIII/NRSITZ/NRSITZ_00072/imfname_142090.pdf (preuzeto 4. ožujka 2011.)

¹⁵⁸ Gehler, str. 717.

austrijskog i hrvatskog Crvenog križa funkcionirala je u svojim okvirima, no zbog nepromjenjene situacije mnogih izbjeglica i gotovo svih prognanika, odnosno produženja razdoblja u kojem je bila potrebna strana pomoć, te početka rata u Bosni i Hercegovini i novog vala humanitarne katastrofe, bila je potrebna još opširnija i bolje organizirana inicijativa. Iz takve potrebe u svibnju 1992. godine rodila se akcija „Nachbar in Not“.

Prvi korak napravio je državni tajnik socijaldemokrata Peter Kostelka koji je – nakon vladinog povećanja sredstava za humanitarnu pomoć na 60 milijuna šilinga - od ORF-a zatražio pomoć pri animiranju privatnih donatora.¹⁵⁹ Oslanjajući se na iskustvo uspješne suradnje trećeg ORF-ovog radijskog programa Ö3 s Caritasom i Crvenim križem u humanitarnim akcijama za Armeniju i Kurdistan iz prethodnih godina, kao i na samostalnu akciju ORF-a „Licht ins Dunkel“¹⁶⁰, glavni tajnik ORF-a Kurt Bergmann sazvao je sastanak predstavnika ovih organizacija.¹⁶¹ Sastanak je rezultirao planom rada koji je bio iznimno uspješan, te je predstavljao putokaz za sve buduće humanitarne akcije ovog trojca. ORF je, kao najjača austrijska medijska kuća, mogao kroz svoje programe upoznati najšire slojeve građana s akcijom; Caritasova snaga je bila u duhovnom zovu i emotivnoj motivaciji; a Crveni križ je imao potrebni *know-how* za raspolaganje prikupljenim sredstvima.¹⁶² Akcija se kretala munjevitom brzinom, prvi sastanak održao se 22. svibnja, javno predstavljanje akcije 26. svibnja, par sati kasnije na televizijskim ekranima odvrtili su se prvi spotovi da bi sljedećeg dana krenuo prvi teretni kamion s 20 tona robe, što je odgovaralo novčanoj protuvrijednosti od 300.000 šilinga. Ovaj iznos je

¹⁵⁹ Isto, str. 718.

¹⁶⁰ „Svijetlo u tamu“ (prev. A. Maričić), Humanitarna akcija za pomoć osobama s invaliditetom koja je započeta 1973. godine

¹⁶¹ Wolfgang Bergmann i Roland Siegrist, „Anatomie eines Erfolgs“ u *Nachbar in Not: Humanitäre Hilfe – Friedensbotschaft*, ur. Kurt Bergmann (Beč: HPT 1994.), str. 54.

¹⁶² Gehler, str. 718.

postao mjerilo za vrijeme trajanja akcije. Svaki put kad bi donacije dosegle tu brojku, jedan kamion bi krenuo put Hrvatske i Bosne i Hercegovine.¹⁶³ Eksponencijalni rast akcije začudio je i same organizatore. U prvom mjesecu akcije poslano je više od 500 kamiona, a kada je postalo jasno da akcija ima potencijala da traje duže od prvotno zadanih pet tjedana, ukinut je taj rok a novi nije ni postavljan.¹⁶⁴ Kasnije, kada se ratna situacija stabilizirala, pomoć je stizala i u okupirana područja Hrvatske, srpska područja u Bosni i Hercegovini te Srbiju. Za početnike akcije bilo je vrlo bitno da osim prijevoza kontroliraju i raspodjelu robe. To nije bilo moguće na područjima gdje su se vodile borbe, kao što nije ni bilo moguće prijeći crtu bojišnice. Zato je roba na ta područja počela stizati tek po prestanku najžešćih borbi.

Kako je broj donacija rastao, tako se širio i krug organizacija i institucija (čak i iz inozemstva) u organizacijskoj strukturi. Gledatelji i slušatelji ORF ostali su najveći donatori, ali ubrzo su se uključili i brojni klubovi i udruge, čitatelji *Kuriera*, radio postaje iz Berlina i Züricha, *Norddeutscher Rundfunk*¹⁶⁵ i drugi. Na Međunarodnoj konferenciji o izbjeglicama, održanoj u Ženevi u srpnju 1992. godine, ministar Mock je predstavio akciju a u Njemačkoj je počela velika televizijska kampanja pod modificiranim imenom „Menschen in Not“ u kojoj su sudjelovali, između ostalih, Peter Ustinov i Hannelore Kohl, žena njemačkog kancelara.¹⁶⁶

Razlog uspješnosti akcije je, kao što je navedeno, bilo uključivanje ORF-a u partnerstvo. Situacija u kojoj su slike ljudske patnje i izravne mogućnosti da se pruži pomoć nastradalima bile obuhvaćene u jednu cjelinu bila je novum u austrijskom

¹⁶³ Isto.

¹⁶⁴ Bergmann, str. 81.

¹⁶⁵ Sjevernonjemačka radiotelevizija

¹⁶⁶ Bergmann, str. 81.

medijskom prostoru.¹⁶⁷ Kamere i mikrofoni ORF-a bili su sveprisutni. Redovito i često su montirani novi promidžbeni spotovi i zahvale, kako bi se pokazalo da akcija napreduje.¹⁶⁸ No i sadržaj poruke je bio važan. Wolfgang Bergmann, jedan od suorganizatora akcije uspjeh je pripisao samom njenom nazivu. Oružani sukobi u pravilu ne motiviraju donatore ni približno u istoj mjeri u kojoj to rade prirodne katastrofe jer se u tim slučajevima može pronaći krivca, naime, čovjeka. Činjenica da i u ratu ima nedužnih žrtava rijetko utječe na potencijalne donatore. Stoga je riječ „susjed“ u nazivu bila ključna jer je budila u pojedincu osjećaj da je netko tko živi u neposrednoj blizini u opasnosti, čime se povećava ono što Bergmann naziva „atraktivnost opasnosti“, presudni faktor procesa odlučivanja potencijalnih donatora.¹⁶⁹ Najbolji dokaz o uspješnosti ovog novog pristupa organiziranju i sakupljanju humanitarne pomoći je činjenica da je akcija „Nachbar in Not“ u prve dvije godine postojanja uspjela prikupiti pomoć u vrijednosti od 780 milijuna šilinga – gotovo polovicu iznosa donirali su gledatelji i slušatelji ORF-a – čime se kupilo 52 tisuće tona pomoći.

Kako su ratna zbivanja u Hrvatskoj jenjavala tako su i humanitarne akcije mijenjale svoj karakter. Iako su i dalje bili potrebni lijekovi i hrana, u mnogim mjestima je obnova postala prioritet. Organizacija „Hilfswerk“ je u tom smislu pokrenula akciju „Pomoć za samopomoć“ s pilotnim projektom u Otočcu. Način na koji je akcija djelovala bio je jednostavan. Svaki pojedinac mogao je, preko Banke za obnovu, zatražiti kredit u svrhu obnove kuće ili neke druge nekretnine našto bi mu se iz skladišta „Hilfswerka“ u Otočcu predao potrebni građevinski materijal i alat. Akcija je trebala olakšati proces

¹⁶⁷ Kurt Bergmann i Wolfgang Bergmann, „Nachbar in Not – das Medienereignis“, u *Nachbar in Not: Humanitäre Hilfe – Friedensbotschaft*, str. 68.

¹⁶⁸ Bergmann i Bergmann, str. 70.

¹⁶⁹ Bergmann i Siegrist, str. 51.

obnove (birokratski i financijski) ali je zbog loše suradnje između hrvatskih nadležnih organa potrajalo dva mjeseca dok prvoj stranci nije isporučen materijal. Problema je bilo i u skladištenju materijala, ponajviše cementa i stakla, poradi čega je „Hilfswerk“ morao o svom trošku podići skladišni prostor, nakon što hrvatske vlasti nisu reagirale na njegove apele. Unatoč mnogim preprekama, projekt je u Otočcu zaživio i pomogao brojnim obiteljima da obnove svoje domove.¹⁷⁰

6. Zaključak

Cilj ovog rada bio je analizirati ulogu austrijske politike spram Hrvatske i njezine borbe za nezavisnost između 1990. i 1992. godine. U analizu je bila uključena i austrijska humanitarna politika za vrijeme Domovinskog rata, slika Hrvatske u austrijskom tisku te recepcija austrijske politike u hrvatskom tisku.

Hrvatska je u početnim mjesecima borbe za nezavisnost bila u nezavidnom vanjskopolitičkom položaju. Nije imala razvijenu diplomaciju koja je mogla lobirati za njene interese, a u europskim zemljama vladala je nezainteresiranost ili zbunjenost razvojem događaja i nesnalaženje u unutarnjopolitičkom stanju. Austrija je bila jedna od malobrojnih zemalja čije su vlasti dobro razumjele situaciju u Jugoslaviji i čije je diplomatsko djelovanje pomoglo pri internacionalizaciji jugoslavenske krize, što je u konačnici dovelo do međunarodnog priznanja Hrvatske.

¹⁷⁰ Milan Jurković, *U obnovi Hrvatske: pomoć za samopomoć*, 22. rujna 1992.

Ključna osoba tih napora je bio austrijski ministar vanjskih poslova Alois Mock. Dolaskom na ministarsku poziciju 1986. godine usmjerio je austrijsku vanjsku politiku prema regionalnoj suradnji, zbog čega je imao bolje razumijevanje kriznog stanja i specifičnih demokratizacijskih procesa u Jugoslaviji krajem osamdesetih i početkom devedestih godina. Mock se trudio pomoći Jugoslaviji u toj tranziciji angažmanom u međunarodnim institucijama. Kada je izbio rat, a raspad Jugoslavije postao neizbježan, počeo je lobirati za internacionalizaciju jugoslavenske krize jer je bio uvjeren da se samo vanjskim utjecajem može doći do pozitivnog raspleta i prestanka borbi. Austrija je stoga snosila veliki dio zasluga za uključivanje KESS-a, EZ-a i UN-a u rješavanje sukoba u Jugoslaviji. Mock je u Austriji za svoju politiku imao potporu opozicije i vlastite stranke, ali je često bio u sukobu s koalicijskim partnerom u vladi, Socijaldemokratskom strankom, odnosno kancelarom Franzom Vranitzkim, koji je zastupao suzdržaniju politiku nemiješanja. Unatoč tome, Austrija je bila pod stalnom kritikom Beograda zbog navodnog uplitanja u unutarnja pitanja, mišljenja koje su djelili i neki europski i američki državnici.

Osim političkog angažmana, Austrija se za vrijeme Domovinskog rata iskazala i na humanitarnom polju. Još 1990. godine u Štajerskoj su nastali planovi za masovni prihvrat izbjeglica u slučaju izbijanja rata. Nakon što je on izbio, Austrija je prihvatila tisuće izbjeglica te su u zemlji počele razne akcije prikupljanja humanitarne pomoći. Zbog logističkih i financijskih poteškoća stvorila se potreba za krovnom organizacijom koja bi kontrolirala te napore, iz čega se rodila akcija *Nachbar in Not* u organizaciji austrijskog Crvenog križa, Caritasa te ORF-a, austrijske radiotelevizije. U nekoliko

mjeseci postala je najuspješnija humanitarna akcija u povijesti Austrije te je postavila nacrt za sve buduće akcije pod tim imenom.

Austrijski tisak je uglavnom podržavao Mockova stajališta. Većina analiziranih napisa iz dnevnih listova *Der Standarda* i *Kuriera* i tjednika *Profila* bili su prohrvatski i antisrpski, a tek su poneki bili kritični prema politici hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i ideji ranog priznanja Hrvatske. Glavnina tih napisa izašla je u *Profilu*.

Hrvatski tisak je rijetko pisao o austrijskoj politici spram Hrvatske. Vanjskopolitičke rubrike bile su u većini slučajeva usredotočene na stajališta velikih sila te su se dopisnici uglavnom javljali iz Londona, Pariza, Bonna i Rima. Vijesti iz Beča su često bile samo šture obavijesti ili kratki pregledi napisa austrijskog tiska o situaciji u Hrvatskoj. U tom smislu se mogu povući paralele između odnosa austrijske politike i tiska spram hrvatske i *vice versa*. S austrijske je strane postojala velika politička volja i zanimanje za situaciju u Hrvatskoj, dok u Hrvatskoj nije bilo reciprociteta. To se može pripisati stavu u hrvatskoj javnosti i vlasti da, u odnosu na svjetske i europske sile, Austrija jednostavno nije mogla biti u prvom planu.

7. Bibliografija

1. IZVORI

1.1. Objavljeni dokumenti

Milardović, Anđelko. Dokumenti državnosti Republike Hrvatske. Zagreb: Alinea, 1992.

Weinberger, Gerhard. *Österreichische außenpolitische Dokumentation: Sonderdruck Jugoslawische Krise*. Beč: Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten, 1992.

Stenografski zapisi sjednica austrijskog parlamenta. Dostupni na:
<http://www.parlament.gv.at/PAKT/STPROT/index.shtml>

Stenografski zapisi sjednica Sabora. Dostupni na: <http://www.slobodanpraljak.com/>

1.1 Tisak

Danas (Zagreb), 1990 – 1991

Der Standard (Beč), 1990 – 1992

Kurier (Beč), 1991 – 1992

Profil (Beč), 1991 – 1992

Vjesnik (Zagreb), 1992

1.2 Televizijski prilozi

„Humanitarna pomoć iz Linza“, *Dnevnik*. Hrvatska televizija 1. Zagreb, 1. 9. 1991.

„Pomoć gradišćanskih Hrvata“. *Dnevnik*. Hrvatska televizija 1. Zagreb, 25. 7. 1991.

U obnovi Hrvatske: pomoć za samopomoć. Hrvatska televizija 1. Zagreb, 22. 9. 1992.

1.3 Intervju

Šeparović, Zvonimir. Razgovor s autorom. Zagreb, 28. 6. 2010.

2 LITERATURA

2.1 Knjige

Bergmann, Kurt, ur. *Nachbar in Not*. Beč: hpt extra, 1994.

Busek, Erhard. *Austrija i jugoistočna Europa*. Zagreb: Hrvatsko-austrijsko društvo, 2003.

Caplan, Richard. *Europe and the Recognition of New States in Yugoslavia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Eichtinger Martin i Helmut Wohnout. *Alois Mock: Ein Politiker Schreibt Geschichte*. Beč: Styria, 2009.

Gehler, Michael. *Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik Von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts*. Innsbruck: Studienverlag, 2005.

Genscher, Hans-Dietrich. *Komentari*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, 1996.

Genscher, Hans-Dietrich. *Sjećanja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1999.

Johnson, Lonnie R., *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*, 2. izd. New York: Oxford University Press, 2002.

Leser, Norbert. *Der Sturz des Adlers: 120 Jahre österreichische Sozialdemokratie*. Beč: Kremeyer-Scheriau, 2008.

Libal, Michael. *Njemačka politika i jugoslavenska kriza 1991.-1992*. Zagreb: Golden Marketing, 2004.

Luther, Kurt Richard i Peter Pulzer, ur. *Austria 1945-95: Fifty Years of the Second Republic*. Aldershot: Ashgate, 1998.

Magaš, Branka i Ivo Žanić, ur. *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini*. Zagreb: Jesenski i Turk, 1999.

Mesić, Stjepan. *Kako smo srušili Jugoslaviju: politički memoari posljednjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ*, Zagreb: Globus international, 1992.

Mesić, Stjepan. *The demise of Yugoslavia: a political memoir*, Budimpešta: Central European University Press, 2004.

Mock, Alois. *Dossier Balkan i Hrvatska: ratna agresija u bivšoj Jugoslaviji - perspektive za budućnost*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1998.

Morton, Jeffrey S., R. Craig Nation, Paul Forage i Stefano Bianchini ur. *Reflections on the Balkan Wars: Ten Years after the Break Up of Yugoslavia*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.

Nobilo, Mario. *Hrvatski feniks: diplomatski procesi iza zatvorenih vrata: 1990. - 1997*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2000.

Radelić, Zdenko, Davor Marijan, Nikica Barić, Albert Bing i Dražen Živić. *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.

Tončić-Sorinj, Lujo. *Usamljena borba Hrvatske: Od pobjede jezika do pobjede oružja*. Zagreb: Sveučilišna naklada, 1998.

Vidmarović, Đuro, ur. *Hrvatski diplomatski klub: sjećanja i prilozi za povijest diplomacije Republike Hrvatske*. Zagreb: Mate, 2008.

Vocelka, Karl. *Geschichte Österreichs: Kultur-Gesellschaft-Politik*, 3. izd. München: Heyne Verlag, 2002.

Vranitzky, Franz. *Politische Erinnerungen*. Beč: Zsolnay, 2004.

Woodward, Susan L. *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War*. Washington: The Brookings institution, 1995.

2.2 Članci

Morsan, Sergej Ivan. Počeci diplomacije Republike Hrvatske. http://www.hdk-cdc.hr/index.php?option=com_phocadownload&view=category&id=10&Itemid=32&lang=hr

Salmon, Trevor C. „Testing Times for European Political Cooperation: The Gulf and Yugoslavia, 1990-1992“. *International Affairs*, vol. 68, br. 2 (4/1992), str. 233.-253., <http://www.jstor.org/stable/2623213> .

Weller, Mark. „The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia“, *The American Journal of International Law*, vol. 86, br. 3 (7/1992), str. 569.-607., <http://www.jstor.org/stable/2203972>

8. Zusammenfassung

Die im Jahr 1989 angefangenen demokratischen Prozesse in Jugoslawien und der folgende Krieg in Kroatien, waren für die Außenpolitik Österreichs die wichtigsten Ereignisse der Neunziger Jahre. Dafür gab es drei verschiedene Gründe. Der erste Grund war die jahrhundertlange und enge politische Verbindung zwischen Österreich und Kroatien. Der zweite Grund war eine Neuorientierung der Außenpolitik Österreichs unter der Leitung von Außenminister Alois Mock, der seit 1986 eine starke Regionalpolitik führte. Der dritte Grund war die jugoslawische Krise selbst. Drohender Krieg in der unmittelbaren Nachbarschaft sorgte für die totale diplomatische Mobilmachung. Österreich hat den Ernst der Lage in Jugoslawien früher erkannt als andere Länder und setzte sich für eine friedliche Demokratisierung Jugoslawiens ein. Nach der Verschärfung der Krise hat sich Alois Mock für das Selbstbestimmungsrecht der Völker Jugoslawiens engagiert, was zuerst auf Unverständnis der internationalen Gemeinschaft und harte Kritik der Belgrader Regierung stieß. Durch die teilweise unaufhörliche diplomatische Aktivität Österreichs, kam es letztendlich zu einer Internationalisierung der jugoslawischen Krise, vor allem in der UNO und in der EG, die dann auch das Selbstbestimmungsrecht der Völker Jugoslawiens unterstützte und durch intensive Verhandlungen für ein schnelles Ende der massiven Kämpfe sorgte.

Die österreichische Presse hat die Entwicklung der Lage in Kroatien gründlich verfolgt. Am intensivsten war die Berichterstattung über die ersten freien Wahlen, den Fall der Stadt Vukovar und der internationalen Anerkennung Kroatiens. Die Haltung der Presse war überwiegend pro-kroatisch und sie stand den serbischen Rebellen und der

Belgrader Regierung sehr kritisch gegenüber. In der kroatischen Presse war die Außenpolitik Österreichs weniger vertreten. Da der Ausgang der jugoslawischen Krise am meisten von Welt- und Europamächten abhing, waren die meisten Berichte aus Berlin, London, Paris oder Washington.

Nach der internationalen Anerkennung Kroatiens hat sich Österreich auf die humanitäre Dimension konzentriert. Tausende von Flüchtlingen fanden in Österreich Unterkunft und es gab mehrere Spendenaktionen für Kroatien. Man organisierte die bis dahin größte humanitäre Aktion in der Geschichte Österreichs, welche „Nachbar in Not“ hieß. Durch diese Aktion wurden allein zwischen 1992 und 1994 52 Tonnen an humanitärer Hilfe, im Wert von 780 Millionen Schilling, für Kroatien und Bosnien-Herzegowina gesammelt.